

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Ivan Dudáš

Literatúra v 9. ročníku inak

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Košice
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Ivan Dudáš

Kontakt na autora: ZŠ s MŠ Bohdanovce, Bohdanovce 209, 044 16
ivandudas11@gmail.com

Názov OPS/OSO: Literatúra v 9. ročníku inak

Rok vytvorenia 2014

OPS/OSO: XI. kolo výzvy

Odborné stanovisko

vypracoval: Mgr. Miroslava Lauffová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérny rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

čitateľská gramotnosť, čítanie s porozumením, jazyk a komunikácia, literárna výchova, metódy dramatickej výchovy, pantomíma, práca s textom, rolová hra, prierezové témy, tvorivé metódy

Anotácia

Práca uvádza príklady rozličných tvorivých a aktivizujúcich metód pri práci s textom na hodinách literatúry v 9. ročníku. Z obsahového rámca literárnej výchovy – vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia, je vybraných desať tém. Do týchto tém sú implementované prvky prierezových tém a metódy vychádzajúce z oblasti dramatickej výchovy. V stručných prehľadoch práca uvádza základné poznatky o vybraných metódach, ktoré sú následne doplnené konkrétnym obsahom a ich použitie v praxi je dokumentované návrhmi a postupmi, ktoré sú osvedčené v pedagogickej praxi.

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Názov akreditovaného vzdelávacieho programu KV	Číslo akreditovaného vzdelávacieho programu KV
Rozvoj čitateľskej gramotnosti na vyučovaní slovenského jazyka a literatúry	77/2010 - KV
Aplikácia moderných vyučovacích metód a koncepcií vo vyučovaní predmetu slovenský jazyk a literatúra	1257/2013-KV
Rozvoj čitateľskej gramotnosti prácou s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole	1311/2013-KV
Ako učiť žiakov spracovať informácie z textu	105/2010 - KV

OBSAH

ÚVOD	5
1 PRÍKLADY VYUČOVACÍCH HODÍN S POUŽITÍM METÓD DRAMATICKEJ VÝCHOVY	7
1.1 Argumenty, báseň Nehaňte ľud môj	7
1.2 Sloboda, báseň Orol	11
1.3 Panika, príbeh stratený robot	13
1.4 Za dverami do duše, Džínsový denník	15
1.5 Teplo, poviedky Dvere do kľúčovej dierky	16
2 VYUŽITIE METÓD A POSTUPOV PRÁCE S TEXTOM	19
2.1 Sen, túžba, vytrvalosť, báseň Kráľ'ohol'ská	19
2.2 Slovné hračky, Ežo Vlkolínsky	20
2.3 Záhada, detektívka Diomedove kone	21
2.4 Ako rak, poviedka Deň, keď čas plynul naopak	24
2.5 Skúšame sa, ukážka Mordovisko	25
3 INÉ PRÍKLADY AKTÍVNEHO UČENIA SA ŽIAKOV	27
ZÁVER	29
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	30
ZOZNAM PRÍLOH	31

ÚVOD

Dvadsiate storočie je charakteristické mnohými zmenami. Na sklonku tohto storočia sa začal od základov meniť systém vzdelávania, jeho obsah a metodológia. Ako si všetci skúsení pedagógovia uvedomujú, pre kvalitatívne zmeny v našom školskom systéme nestačí len prepracovať kurikulárnu náplň učiva. Je potrebné, aby sa nový obsah a nové požiadavky realizovali novými cestami – metódami, ktoré v našej pedagogickej praxi zatiaľ nemajú svoje pevné miesto. Žiada si to nový vzdelávací program aj potreby ľudí 21. storočia.

OPS vychádza zo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia s integráciou medzipredmetových vzťahov dramatickej výchovy a je zameraná na prácu s textom a obsahovou náplňou textu, nie na literárno-vedné poznatky. V predloženej spracovanej pedagogickej skúsenosti ponúkam praktické ukážky použitia vybraných tvorivých a aktivizujúcich metód (rolová hra, pantomíma, dopĺňovačky, slovné hry, práca s textom), ktoré vychádzajú z bohatého potenciálu dramatickej výchovy či z inšpirácie anglickou pedagogickou literatúrou. Metodický postup využitia týchto metód na vybraných hodinách čerpá z niekoľkoročných skúseností s rôznymi skupinami žiakov základnej školy. V poslednom ročníku štúdia má žiak isté zručnosti pri práci s textom a jeho analýze, no zároveň sú na jeho motiváciu a zainteresovanie do vyučovacieho procesu kladené omnoho vyššie nároky. Keďže v predmete literárna výchova ide najmä o prácu s textom, jednotlivé postupy sú orientované tak, aby žiaka viedli ku spracovaniu informácií z textu, k čítaniu s porozumením. Zároveň sú do jednotlivých aktivít implementované aj obsahové prvky prierezových tém (Osobnostný a sociálny rozvoj, Tvorba projektu a prezentačné zručnosti, Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra, Ochrana života a zdravia). Jednotlivé aktivity sú zaradené v rôznych častiach vyučovacej hodiny a plnia rôzne funkcie.

Práca je určená pedagógom vyučujúcim slovenský jazyk a literatúru, odborným zamestnancom venujúcim sa problematike metodológie, dramatickej výchovy. Je rozčlenená do troch kapitol, pričom jednotlivé témy sú radené podľa prevažujúcich použitých metód. V úvode kapitol sú použité metódy krátko charakterizované s odkazmi na literatúru, ktorá sa problematike venuje podrobnejšie a z koncepcie ktorej vychádza aj táto práca. Všetky potrebné materiály, tajničky, texty, ako aj fotografické ukážky prác žiakov sú priložené v prílohovej časti práce.

Hlavným cieľom práce bolo vytvoriť modelové scenáre hodín s použitím tvorivých a aktivizujúcich metód, ktoré by pedagóg mohol realizovať vo svojich špecifických podmienkach, alebo by sa stali inšpiráciou pedagógom pri hľadaní vlastného smeru.

Čiastkové ciele je možné zhrnúť do týchto bodov:

- vybrať rozmanité príklady tvorivých a aktivizujúcich metód,
- jednoducho vysvetliť podstatu týchto metód a uviesť odkazy na literatúru venujúcu sa tejto problematike,
- začleniť tieto metódy do konkrétnych vyučovacích jednotiek,
- pripraviť a teoreticky spracovať ukážky konkrétnych vyučovacích hodín,
- navrhnúť a popísať spôsoby riešenia vzniknutých problematických situácií,

- pripraviť časové rozvrhy trvania jednotlivých aktivít a ideálne počty žiakov v skupinách pre účelné využitie aktivity,
- poskytnúť ukážky výslednej činnosti žiakov v prílohovej časti dokumentu,
- stanoviť prehľadné členenie cieľov a kompetencií, ktoré jednotlivé aktivity rozvíjajú.

1 PRÍKLADY VYUČOVACÍCH HODÍN S POUŽITÍM METÓD DRAMATICKEJ VÝCHOVY

Dramatickú výchovu je možné v našom školskom systéme zaviesť ako samostatný predmet v rámci vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra, využívať jej obsah formou záujmových činností alebo ako v našom prípade integrovať jej metódy do vyučovacieho procesu ostatných predmetov. Táto problematika je dôkladne rozpracovaná v českej literatúre (J. Valenta, E. Machková).

Pre potreby spracovanej OPS uvádzam len tie metódy, ktoré sú v práci použité, ich základnú charakteristiku a zatriedenie do systému metód tvorivej dramatiky podľa J. Valentu (Metody a techniky dramatické výchovy, 1997). Technika „štronzo“ alebo tiež metóda „živých obrazov“ patrí medzi **pantomimicko-pohybové metódy**. Je možné ju rôznymi spôsobmi variovať a podstata je v tom, že hráč alebo hráči zaujímajú isté postavenie, stanú sa na istý okamžik sochou a vyjadrujú nejakú tému, predmet, postoj, ... Nesmú sa hýbať, vydávať zvuky ani meniť polohu, kým nedostanú pokyn. Medzi tento typ metód patrí aj **pantomíma** a **naratívna pantomíma**, pri ktorej hráč/či predvádzajú svojím telom, prípadne aj mimikou a gestami to, čo iný žiak alebo učiteľ komentuje. Pri uplatnení tejto metódy, ako uvádza Valenta, je potrebné voliť rozprávanie, ktoré je plné „akcie“, aby herec mohol hrať. Ďalšou dramatickou metódou je **metóda (ú)plnej hry**. Ide o hru v role, kedy žiak – hráč vstupuje do fikcie a stvárňuje postavu – koná ako ona, hovorí v jej mene, správa sa ako postava. Toto vysvetlenie je veľmi zjednodušené, pretože problematika rolovej hry má mnoho podôb a stupňov zapojenia hráča do hry.

Z literatúry od E. Machkovej (Úvod do studia dramatické výchovy, 1998) vo svojej práci využívam metódu z radu „... **technik strukturování ...**“ – **telefónny rozhovor**. Princíp techniky je založený na tradičnom telefónnom rozhovore, žiak vstupuje do roly postavy, nepoužíva mimojazykové prostriedky a len slovne vyjadruje svoj postoj k problému, Poslucháči tak reagujú na intenzitu, melódiu, tempo jeho hlasového prejavu a postoj, ktorý postava k problému zaujala, dešifrujú len zo zvuku.

1.1 Argumenty, báseň Nehaňte ľud môj

Časový rozvrh aktivít: dve vyučovacie hodiny (1. hodina: úvodné slová, úprava priestoru, „štronzo“ – päť minút, tematizované „štronzo“ – päť minút, rolová hra a reflexia – dvadsaťpäť minút, zadanie domácej úlohy päť minút, 2. hodina: motivačná prednáška a zadanie úlohy – päť minút, práca s textom – tridsať minút, reflexia a zápis poznámok – desať minút).

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova, dramatická výchova, prierezová téma – Tvorba projektu a prezentačné zručnosti.

Použitie aktivity: vyučovacia hodina pred prácou s textom Nehaňte ľud môj a vyučovacia hodina venovaná tomuto textu.

Ciele:

- žiak dodržiava dohodnuté pravidlá hry, primerane svojim schopnostiam sa zapojí do rolovej hry,
- komunikuje a prejavuje svoj názor efektívne a kultivovane,
- vyhľadá a spracuje informácie z rôznych zdrojov, interpretuje svoje zistenia pri odpovediach na otázky,

- zodpovedne si pripraví svoju časť úlohy pri práci v skupine,
- spolupracuje s ostatnými členmi skupiny.

Metódy a formy práce: technika „štronzo“, tematizované „štronzo“ (Dramatická výchova v kurikulu súčasnej školy, 2008), rolová hra, domáca príprava žiakov, práca s textom, sokratovský rozhovor, rozhovor, výklad, učiteľ v roli, práca v dvojiciach, skupinová práca.

Kompetencie: čítanie s porozumením, vyhľadávanie a spracovanie informácií, prezentácia výsledkov, efektívna komunikácia, kooperácia v skupine.

Pomôcky: CD prehrávač, CD s nahrávkou ľudových piesní, jeden hárok papiera na žiaka, pero, nastrihané papiere so zadaním domácej úlohy, učebnica.

1. HODINA

Popis činnosti: Ako motiváciu a uvoľnenie atmosféry v skupine zvolí učiteľ pohybovú hru/metódu „štronzo“. Triedu je potrebné upraviť, aby bola dodržaná bezpečnosť pri prechádzaní sa. Dá žiakom pokyn, aby sa voľne prechádzali po triede, krútili rukami, nohami, robili na seba grimasy (slušné), nerozprávali ani nevydávali zvuky (bez smiechu túto aktivitu určite nebude možné uskutočniť, ale cieľom je, aby sa žiaci uvoľnili a boli ochotní spolupracovať). Učiteľ ich sprevádza napríklad ľudovou piesňou, ktorú žiaci radi spievajú. Keď zastaví nahrávku a povie „štronzo“, žiaci musia zastaviť presne v takej polohe, v akej ich slovo „štronzo“ zastihlo – napríklad vyplazený jazyk, ruka hore, druhá ruka na čele, jedno oko zatvorené. Nesmú sa pohnúť až do chvíle, kým učiteľ nepovie slovo „voľno“ a opäť nepustí hudbu. Tento postup opakuje, kým nevidí, že sa atmosféra uvoľnila. Pozor, nesmie hru naťahovať, aby správanie žiakov nezačalo byť nepríjemné a bez disciplíny.

Učiteľ po istej chvíli žiakom oznámi, že „štronzo“ trochu „skomplikujú“ a to tak, že žiaci vytvoria dvojice, prípadne trojice a prejdú k tematizovanému „štronzu“.

Popis činnosti: Žiaci pracujú v dvojiciach či trojiciach. Opäť sa pohybujú počas znenia hudby, keď učiteľ hudbu zastaví, povie „štronzo“ a nejakú tému – slovo (politik, dieťa, hrdina, strom, papier, rieka, krava/ovca, boh, hrad, rodič – tieto slová tematicky súvisia s básňou Nehaňte ľud môj), dvojice – trojice sa snažia zložiť do živého obrazu, ktorý by dané slovo stvárnil. Učiteľ žiakom v pokynoch neuvedie, či majú živý obraz vytvoriť ako dvojica spolu, alebo v rámci dvojice každý zaujme svoju polohu. Učiteľ počíta pomaly do päť – počas znenia piesne by sa mali dvojice „uložiť“ do živého obrazu. Žiaci sa môžu v dvojiciach dohodnúť aj slovne, musia to však stihnúť, kým učiteľ napočíta do päť.

Reflexia: Učiteľ chodí okolo súsoší a komentuje výtvary žiakov. Keď súsošie popíše, dvojica môže ožiť a chodiť komentovať spolu s ním. Dĺžka komentárov závisí od počtu dvojíc/skupín, aby sa žiaci nezačali nudiť.

Učiteľ opäť nadviaže na tematizované „štronzo“ a posunie úroveň hry vyššie – prejde k rolovej hre, ktorá si už vyžaduje istú prípravu. Záleží na veľkosti triedy, aké veľké pracovné skupiny učiteľ vytvorí a koľko času určí na samotnú prípravu a realizáciu hry.

Popis činnosti: Učiteľ pracuje napríklad s dvojicami zo „štronza“. Vyzve žiakov, aby si v dvojici rozdelili úlohy: rodič a štrnásťročný syn alebo rodič a štrnásťročná dcéra. Rozdá každému členovi dvojice hárok papiera. Rodičov posadí na jednu stranu triedy, deti na druhú. Zoznámia ich s témou, ktorú sa neskôr pokúsia zahrať alebo v prípade viacerých skupín si zadanie prečítajú žiaci sami:

Ste otcom/matkou normálnej, fungujúcej rodiny. Vaše dieťa má štrnásť rokov, máte ho veľmi radi. Uvedomujete si, čo vaše dieťa chce, myslíte si, že ho veľmi dobre poznáte. Chodí do deviateho ročníka a chce cestovať do vedľajšej dediny za kamarátmi na diskotéku, kde zostane približne do polnoci. Večierku má počas školského roka o deviatej, a vždy ju dodrží. Nesúhlasíte s tým, aby vaše dieťa išlo mimo obce a potulovalo sa vo večerných hodinách, pretože to ani neumožňuje zákon a uvedomujete si, čo všetko by sa mohlo stať. Napíšte na papier tri rozumné argumenty, prečo svoje dieťa nechcete pustiť na takúto akciu.

Učiteľ počká a rodičom zadá ďalšiu úlohu: napíšte dve veci, ktoré by mohli na akcii vaše dieťa ohroziť.

Si dcérou/synom v pohodovej rodine, ale máš štrnásť a považuješ sa za schopného rozhodovať o sebe samom. Chceš ísť s partiou na diskotéku a zostať tam do polnoci, pretože vtedy máte dohodnutý odvoz. Máš rodičov rád/a, ale niekedy nechápeš, prečo ti niečo nedovolia. Pokúsiš sa mamu spracovať, aby ťa pustila, potrebuješ ísť, lebo tam možno bude ten/tá, na ktorého stále myslíš. Napíš na papier päť rozumných argumentov, ktoré by si mohol mame/otcovi povedať a pokúsiť sa ju takto presvedčiť.

Učiteľ po zadaní druhej úlohy pre rodičov dá obidvom skupinám (deťom aj rodičom) pokyn, aby každý napísal jedno riešenie, ako by sa mohol rodič s dieťaťom efektívne dohodnúť.

Potom dvojice vyzve, aby sa dieťa a rodič spojili a nacvičili si efektívny a asertívny dialóg s využitím námetov, ktoré si napísali a aby sa rozprávali, kým sa nejako nedohodnú alebo nevyprší časový limit. Komunikovať musia vo svojom vymedzenom priestore a nevyrušovať iné skupiny hlučným, či neprimeraným správaním.

Reflexia: Za rozumný argument budeme považovať také tvrdenie, ktoré je podložené dôvodom (ak napríklad žiak ako rodič napíše: *nepôjdeš a basta alebo nepôjdeš, lebo ani ja som nechodil* – takéto tvrdenie nie je logickým argumentom). Učiteľ sa snaží žiakov – rodičov naviesť k tomu, aby svoje argumenty postavili na vzťahu k dieťaťu, na obavách oň, prípadne našli oporu v zákone o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov.

Učiteľ by mal chodiť pomedzi skupiny a zisťovať, čo žiaci píšú (najmä problémoví žiaci, ktorí radi činnosti negujú), aby predišiel prípadným nevhodným komentárom typu: „ožerie sa“.

Po uplynutí časového limitu učiteľ vyzve dvojice, aby v krátkosti ostatným porozprávali, na čom sa dohodli/nedohodli, ako prebiehala ich komunikácia a ako sa cítili v roli rodiča/dieťaťa. Ostatní žiaci sa môžu k dvojiciam vyjadriť, ak počuli hádku alebo si všimli, že ich komunikácia nebola podľa nich efektívna. Ak nepracuje s mnohými skupinami a čas mu to dovoľuje, môže niektorá dvojica/dvojice svoj rozhovor predviesť. Učiteľ žiakom poďakuje za aktivitu, zhodnotí ich prácu a zadá domácu úlohu.

Zadanie domácej úlohy:

Na budúcu hodinu využijete všetko, čo ste sa naučili o komunikácii a argumente a budete potrebovať ešte isté informácie, ktoré zistíte na internete, v dejepise alebo v encyklopédii, alebo sa s niekým poradíte.

Rozdá žiakom úlohy (pozri Príloha 1), počet úloh na žiaka závisí od veľkosti skupiny. Učiteľ rozdelí triedu na dve skupiny alebo pracuje s celou triedou ako skupinou. Ak pracuje s dvomi skupinami asi 10 žiakov, musí zabrániť tomu, aby žiaci vypracovanie úloh odpísali napríklad modifikáciou zadania úloh – žiaci oboch skupín budú mať zistiť v podstate to isté, ale otázky budú štylizované synonymne.

2. HODINA

Popis činnosti: Učiteľ nadviaže na minulú hodinu rozhovorom o domácej úlohe a vyzve žiakov, aby si pripravili svoje zistenia:

Dnes použijeme argument trochu inak. Na základe toho, čo ste doma zistili, budeme argumentovať s autorom textu Nehaňte ľud môj. Autor túto báseň napísal v roku 1845 na obranu slovenského národa proti neprajníkom, ktorí ľuďom v tom čase nechceli dať ich práva. Je rok 1845. Predstavte si, že sa nachádzate na uhorskom sneme, kde máte obhájiť pravdivosť veršov básne. Súdny tribunál, ktorý budem zastupovať ja, vám bude klásť otázky a vašou úlohou je predniesť argumenty v podobe faktov, ktoré ste zistili. Dúfam, že ste sa všetci pripravili, pretože kvôli nezodpovednosti niektorého z vás, by autorova báseň mohla súdny proces prehrať.

Učiteľ vyzve žiakov, aby sa znova dali do skupín tak, ako im bola poslednú hodinu zadaná domáca úloha. V tichosti si prečítajú text básne a učiteľ rozdá KSSJ. Potom postupne čítajú jednotlivé strofy a po každej strofe sú vyzvaní, aby si vyhľadali v slovníku slová, ktorým nerozumejú. Opýta sa triedy, ktorému slovu nerozumeli, ak niektorý žiak vie slovo vysvetliť, v slovníku ho nehľadajú. Potom spolu so žiakmi určí hlavnú tému strofy – čo autor v strofe obhajuje. Nechá žiakom priestor, aby si pripravili krátku obhajobu – vychádzať majú z informácií, ktoré zistili doma. Musia si ich v skupine prečítať, aby potom vedeli na učiteľove otázky odpovedať.

Potom učiteľ vstúpi do roly sudcu a chce, aby žiaci argumentovali správnosť tvrdení zo strofy, ktorú čítali. Práca s textom bude teda vyzeráť takto:

- 1. strofa:** autor argumentuje proti obvineniam, že sme národ bez minulosti, nemáme dejiny a vlastnú históriu. Žiaci si majú pripraviť argumenty, ktoré by tieto tvrdenia vyvrátili – ako dlho už žijeme na území Slovenska, v akých štátnych útvaroch sme žili, ktoré slávne mená nám vládli, ...

Otázky učiteľa:

- *Tvrdíte teda, že dejiny ako národ máte. Ako dlho obývajú vaši predkovia toto územie? Aké štáty ste už mali vytvorené? Mal by súd poznať nejaké mená vašich slávnych panovníkov? Prečo tieto mená považujete za slávne? Aké významné udalosti súvisia s Veľkou Moravou? Ak žiaci predložia vhodné argumenty, učiteľ prizná, že v strofe sa autor nemýlil.*

- 2. a 3. strofa:** obhajuje našu minulosť, ktorá je zapísaná v legendách a povestiach a ľudových piesňach.

Otázky učiteľa:

- *Kde sú zapísané vaše dejiny, nemáte skoro žiadne kroniky ako iné veľké národy. Máte aspoň nejaké povesti a príbehy? O ktorých hrdinoch tieto povesti hovoria? Máte nejakého národného hrdinu? Prečo ho považujete za hrdinu? Čo také slávne robil? Viete vy vôbec, kto bol Homér, keď ho spomínate v básni?*

4. strofa: obhajuje múdrosť ľudu ukrytú v prísloviach, pranostikách a porekadlách.

Otázky učiteľa:

- *Vaši ľudia sú nevzdelaní. Máte nejaké slovenské školy? Kde a kedy vznikli? Prečo ste ich nezaložili už skôr? Hovoríte o nejakých ľudových múdrostiach. Viete nám uviesť príklady? Ako ľudia na toto(zareaguje na príklad, ktorý uvedú žiaci) asi prišli?*

5. a 6. strofa: obhajuje to, že nie sme veľký národ a veľké kultúry často zanikli.

Otázky učiteľa:

- *Aká je to helénska kultúra? Máte nejaké ložiská vzácnych kovov a uhlia? Akú by mala vaša krajina rozlohu, keby sa odtrhla od Uhorska? Čo by vám zostalo, keby sa odtrhli?*

7. a 8. strofa: obhajuje povahu Slovanov – Slovákov, nie sú útoční, najskôr premýšľajú, potom konajú.

Otázky učiteľa:

- *Tvrdíte, že Slovania sú tichí, premýšľaví, že si najprv všetko rozmyslia, potom konajú. Nie je to podľa vás idealizovanie Slovanov? Prečo ste si ich takto idealizovali? Viete nám uviesť ešte nejakú starovekú ríšu, ktorá bola silná a rozpadla sa?*

Učiteľ vždy hodnotí argumenty a odpovede žiakov v role sudcu, do roly učiteľa prejde až na konci básne. Venuje sa ešte vonkajšej kompozícii básne. Urobí so žiakmi zápis zistení v podobe poznámok.

Reflexia: Učiteľ sa pýta žiakov, prečo na niektoré otázky nevedeli odpovedať, zisťuje, či si všetci žiaci splnili úlohu. Žiaka, ktorý sa nepripravil, môže slovne motivovať, že kvôli jeho nečinnosti bola obhajoba jeho skupiny slabá, keby bol pripravený, mohlo sa im pracovať ľahšie. Ak sa žiak nepripravuje pravidelne, môže učiteľ od neho požadovať prípravu rozboru nasledujúcej básne, ktorý spolužiakom prednesie sám.

1.2 Sloboda, báseň Orol

Časový rozvrh aktivity: jedna vyučovacia hodina (motivačný rozhovor – päť minút, pohybová aktivita – päť minút, práca s textom – tridsať minút, záverečná reflexia a zhrnutie informácií – desať minút).

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova, Osobnostný a sociálny rozvoj.

Použitie aktivity: vyučovacia hodina s témou básne Orol.

Ciele:

- *žiak sa zapojí aktívne do pohybovej hry,*
- *vyjadrí kultivovane svoj názor,*
- *počúva s porozumením a vie na základe pokynov splniť úlohu,*
- *pracuje efektívne a kooperatívne v dvojici aj v skupine,*
- *číta text a vie sa v ňom orientovať,*
- *diskutuje pri výbere kľúčového slova, nepresadzuje svoj názor násilím, vie prijať názor spolužiaka,*
- *abstrahuje tému básne a odhalí námety, ktoré dotvárajú jej atmosféru.*

Metódy a formy práce: práca s textom, výklad, rozhovor, pohybová hra, práca v skupinách, práca v dvojiciach, asociačná metóda.

Kompetencie: čítanie s porozumením, kooperatívna spolupráca v skupine, spracovanie informácií z textu, kultivovaná komunikácia.

Pomôcky: učebnica, papier, tabuľa.

Popis činnosti: Učiteľ začne hodinu motivačným rozhovorom:

Predstavte si, že by na hodinu prestali platiť akékoľvek pravidlá a ľudia by mohli robiť, čo by chceli. Čo by si urobil ty?

Učiteľ počúva žiaka a snaží sa z jeho „konania“ vyvodit' dôsledok, napríklad:

Išiel by som hneď domov a už by som sa do školy nevrátil.

– *Nemal by si prácu, lebo by si nič nevedel, nudil by si sa.*

Išiel by som do obchodu a vzal by som si najnovší model BMW.

– *Nevzal, pretože by ťa majiteľ predajne zastrelil.*

Potom vyzve žiakov, aby sa v dvojiciach pokúsili takto komunikovať – jeden povie, čo by robil, druhý si premyslí, aký dôsledok by jeho konanie malo.

Reflexia: Keď učiteľ komunikáciu ukončí, vyberie niekoľkých žiakov, ktorí zreferujú, ako by vyzeral svet bez pravidiel, kto by mal moc, ako by sa asi ľudia správali, či by dokázali byť poctiví a ku komu by sa zachovali ako ľudia, keby im to neprikazovali zákony.

Popis činnosti: Učiteľ postaví žiakov do kruhu. Chytia sa za ruky. Vyberie jedného žiaka (alebo si ho vyberú ostatní), ktorého úlohou bude dostať sa z kruhu žiakov von. Tí sa mu v tom snažia zabrániť. Môžu sa pritlačiť k sebe, čupnúť si, no nesmú ho pustiť von. Nie je dovolené ubližovať žiakom stojacim v kruhu kopaním, štipaním, udieraním, žiak vnútri musí využiť len svoju obratnosť. Hra končí vtedy, ak sa hráč z kruhu dostane von alebo ju ukončí učiteľ, ak sa hráč dlhší čas nemôže vyslobodiť.

Reflexia: Po aktivite sa učiteľ pýta žiaka zo stredu na jeho pocity, keď sa nemohol dostať z kruhu von, taktiež svoje pocity vyjadria žiaci z kruhu, aké bolo brániť spolužiakovi dostať sa von. Je v poriadku, ak žiaci uvedú aj názor, že si zabehali a trochu ich to „prebralo“.

Popis činnosti: Učiteľ sa pýta žiakov na slová, ktoré sa im vybavajú pri slove sloboda, niekoľko návrhov zapíše na tabuľu. Potom dostanú žiaci otázku, ktoré zviera má podľa nich najväčšiu slobodu a prečo. Ak nikto nenavrhne vtákov, urobí to učiteľ a požaduje od žiakov odpoveď, prečo by vták mohol byť najvoľnejším zvierat'om na svete. Ak nejaký žiak navrhne iné zviera a svoj návrh zdôvodní, učiteľ akceptuje aj tento návrh. Potom prejde k básni Orol – toto dravé zviera tu symbolizuje voľnosť, schopnosť neobmedzene sa pohybovať a hľadať „lepšie svety“ a pracuje s textom.

Báseň si žiaci v tichosti prečítajú a učiteľ ich rozdelí do dvojíc (prípadne trojíc). Zadá im úlohu vyhľadať v texte všetky slová, ktoré vyjadrujú prekážku v pohybe orla: *búrka, orkán, chmáry, vijú, hromy ...*

Potom majú vyhľadať všetko, čo spôsobuje básnikovi – orlovi radosť a potešenie: *inakší svet, mať, domček, rodina, pokoj, hájiček, halúzky, šum ...*

Učiteľ dá žiakom pokyn, aby sa spojili do štvoríc a zo slov, ktoré vypísali vybrali jedno slovo, ktoré má podľa nich najsilnejší účinok – jedno slovo pozitívny a jedno slovo negatívny.

Reflexia: Skupiny pri prezentácii slov, ktoré vybrali za najsilnejšie argumentujú, prečo sa takto rozhodli. Učiteľ sa pýta aj ostatných žiakov v skupine, čo navrhovali a či bolo ľahké rozhodnúť sa pre jedno slovo. Tieto slová si vypíšu na papier a zavesia na vyhradené miesto na nástenke.

Popis činnosti: Učiteľ potom kladie žiakom otázky a úlohy na rozbor textu:

- *Prevažuje v básni lyrika? Dokáž. – báseň sa začína opisom letu orla, rozhovorom matky a syna, dej sa stráca, nevieme zreprodukovat' príbeh, hoci prvky epiky by sme v básni našli – postavy, prostredie, prehovory postáv, autor vyjadruje najmä svoje pocity z opustenia domova, prázdnoty a bezútešnosti sveta a premýšľa nad svojím koncom.*
- *Nájdi verš, v ktorom matka dohovára synovi. Vysvetli verš. - „... ďaleko sa nepušt', na šírom poli prítulky nenájdeš; ...“ (Literárna výchova pre 9. ročník, 2011, str. 11).*
- *Prečítaj verš, v ktorom je vyjadrená nemožnosť orla ovládať svoj život. – „ ... ale darmo je: kto proti osudu? ... ja letím, letím, kým ma nezabijú ...“ (Literárna výchova pre 9. ročník, 2011, str. 11).*
- *Vysvetli, ako autor – lyrický subjekt básne – na základe tohto verša chápe svoj život. – nemôže jednat' inak, niečo vnútri ho núti robiť veci tak, ako ich robí.*
- *Vyhľadaj v básni päť kontrastných javov. – napríklad let v oblakoch – hrob; láska matky, teplo domova – cudzí svet; zelený hájiček – čierne chmáry; vitie – šum; tichý háj – hrom, ...*
- *Pomenuj pocity, ktoré v básnikovi – orlovi vyvoláva les. – neha, pohodlie, ticho, pokoj, milota, ochrana, hravosť, ľahkosť, ...*

Reflexia: Učiteľ sa na záver hodiny žiakov pýta, či môžu a do akej miery môžu ovplyvniť svoj život, v akých konkrétnych situáciách ho môžu ovplyvniť.

1.3 Panika, príbeh Stratený robot

Časový rozvrh aktivity: jedna vyučovacia hodina (tvorba zákona podľa obrázkov – desať minút, čítanie dvoch častí textu a telefonické rozhovory – dvadsaťpäť minút, dočítanie textu a zhrnutie zistení – desať minút).

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova, sloh, prierezová téma – Tvorba projektu a prezentačné zručnosti, dramatická výchova.

Použitie aktivít: motivačná fáza, po prečítaní každej časti textu.

Ciele:

- *žiak dešifruje informácie z obrázka a spracuje ich do textovej podoby,*
- *vyjadrí sa stručne a zrozumiteľne, svoju myšlienku štylisticky presne formuluje,*
- *kooperatívne spolupracuje v skupine,*
- *prijme svoju rolu v hre a primerane komunikuje,*
- *vyjadruje svoj názor a počúva názor ostatných.*

Metódy: práca s obrázkom a textom, tvorba textu, telefonický rozhovor, rozhovor.

Kompetencie: čítanie s porozumením, spracovanie informácií z obrazovej podoby do slovnej, vyjadrovanie sa prostriedkami umenia, inovovanie zaužívaných postupov, práca v skupine.

Pomôcky: tri obrázky s tromi rozličnými situáciami (pozri Príloha 2), stoličky, kartón alebo látka (asi 1x1m).

Popis činnosti: Učiteľ rozdelí žiakov do rovnako početných skupín (tri skupiny – päť až sedem žiakov), ak by boli príliš veľké, rozdelí triedu do šiestich skupín). Pred čítaním textu a otvorením učebníc rozdá každej skupine jeden obrázok (v prípade šiestich skupín rozdá dvakrát ten istý obrázok) – pozri Príloha 2. Vyzve žiakov, aby si obrázok v skupine podávali a každý si ho dobre prezrel (jedna až dve minúty), aby si v skupine určili zapisovateľa a zadá úlohu:

Žijeme vo svete obrovského pokroku. Každý rok zvládnu naše mobilné telefóny viac funkcií, fotoaparáty dokážu nasnímať obrázky s mikroskopickým rozlíšením, v domácnostiach nám pomáhajú rôzne stroje a roboty a je pravdepodobne len otázkou času, kedy vedci vytvoria robota, ako je človek. O chvíľu si prečítame text, v ktorom už takéto roboty existujú. Robot je však stroj, musí ho niekto naprogramovať a určiť, ako sa bude takýto robot správať v istých situáciách. Na obrázku, ktorý máte pred sebou, je situácia, do ktorej sa dostal robot a ako sa zachoval. Vašou úlohou je z obrázka vyvodiť a zapísať zákon, ktorý má asi robot v sebe zakódovaný a podľa ktorého sa správa. Zákon sformulujte do jednej krátkej vety a zapíšte.

Reflexia: Žiaci svoj zákon napíšu na tabuľu alebo výrazne prečítajú a hovorca skupiny zdôvodní, prečo sa rozhodli takto zákon zapísať a čo ich k tomu na obrázku viedlo. Učiteľ sa pýta na nejasnosti, prípadné vysvetlenie, ak zákon nie je štylizovaný jednoznačne. Je užitočné, ak môže obrázok, ktorý práve skupina prezentuje, vysvietiť pre všetkých žiakov napríklad cez dataprojektor.

Popis činnosti: V ďalšej časti žiaci porovnajú svoje pravidlá so zákonmi, ktoré vymyslel I. Asimov a čítajú text. Voľba spôsobu čítania (spoločné, individuálne čítanie) závisí od učiteľa a posúdenia atmosféry v triede. Čítanie musí byť pomalé a dôkladné, pretože text obsahuje odborné slová. Učiteľ čítanie zastaví po skončení prvej časti. Spolu so žiakmi na základe krátkeho úryvku, ktorý si prečítali, charakterizuje jednu z hlavných postáv – dr. Calvinovú, aká je vzhľadom na jej vzdelanie, postavenie, funkciu. Charakterizujú žiaci. (*dr. Calvinová sa v prvej časti úryvku javí ako prísna, ostrá žena, ktorá rázne komunikuje, vie si so všetkým rady, rozhodná*).

Učiteľ vyberie (alebo sa sami prihlásia) dvoch žiakov, ktorých úlohou bude stvárniť telefonický rozhovor dr. Bogerta a dr. Calvinovej, keď jej chce oznámiť, na čo ju potrebujú na základni. Pri rozhovore budú vychádzať z charakteristiky dr. Calvinovej. Aby sa telefonujúci žiaci nevideli, môže použiť kartón alebo látku, alebo stačí, ak sa k sebe otočia chrbtom, aby sa nerozozmievali. Môže použiť zvuk ozajstného telefónu, alebo vyzve iného žiaka, aby zvuk napodobnil.

Reflexia: Ostatní žiaci sú k aktérom telefonického rozhovoru otočení chrbtom, vnímajú len hlasové modulovanie a obsah rozhovoru. Môžeme vybrať dve dvojice a ich úlohou bude predviesť rozhovor na rovnakú tému. Úlohou žiakov bude takýto rozhovor zhodnotiť – či podľa nich vystupovanie dr. Calvinovej vystihuje ich predstavu na základe

textu, v prípade dvojíc ich výkony porovnajú a vyberú autentickejšiu dr. Calvinovú. Svoj výber zdôvodnia.

Popis činnosti: Učiteľ pokračuje so žiakmi v čítaní textu v ďalšom úryvku. Tento krát sa nepýta na charakteristiku dr. Calvinovej a sleduje, či sa pri telefonickom rozhovore zmenil jej postoj. Témou druhého rozhovoru bude telefonát dr. Calvinovej svojmu asistentovi, ktorého žiada o pomoc pri postupe v pátraní po robotovi. Učiteľ môže vybrať tú istú dvojicu, alebo môže aktérov vymeniť.

Reflexia: Žiaci po vypočutí rozhovoru hovoria svoje názory na zmeny vo vyjadrovaní doktorky. Ak nijaké nenastanú, učiteľ navodí diskusiu o úryvku – či sa po jeho prečítaní zmenila charakteristika dr. Calvinovej. Ak zmeny nastanú, spolu so žiakmi dešifruje, čo bolo príčinou zmien – *len výmena dvojice, na základe krátkej ukážky sme nemali dobré informácie o doktorke, zmena adresáta hovoru, ...*

Popis činnosti: Žiaci dočítajú tretí odsek textu.

Reflexia: Ich úlohou bude posúdiť, či vystihli v rozhovore a v úvodnej charakteristike dr. Calvinovú. Spolu s učiteľom si zopakujú poznatok, že o charaktere postáv v texte vypovedá ich správanie a postoje a pomenujú tento princíp odborným termínom.

1.4 Za dverami do duše, Džínsový denník

Časový rozvrh aktivity: jedna vyučovacia hodina – (príprava živých obrazov – päť minút, prezentácia obrazov – desať až pätnásť minút).

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova; dramatická výchova.

Použitie aktivity: počas čítania textu.

Ciele:

- žiak vyjadrí svoj názor,
- aktívne sa zapojí do práce skupiny,
- číta text s porozumením,
- vyhladá a vypíše z textu kľúčové momenty,
- prijme svoju rolu v živom obraze a primerane ju vyjadrí,
- obhajuje svoj výber kľúčových momentov,
- použije pri stvárnení scén originalitu a tvorivosť.

Metódy: metóda živých obrazov, rozhovor, diskusia, prezentácia skupiny jednotlivcom.

Kompetencie: kooperácia v skupine, prezentácia riešenia úlohy, čítanie s porozumením, spracovanie informácií do vizuálnej podoby.

Pomôcky: učebnica, lístočky s číslami skupín, miska.

Popis činnosti: Učiteľ po motivačnom rozhovore o tom, či si niekedy písali denník, ako dlho si ho viedli a ako často si ho viedli (môže sa aj on sám vyjadriť, ak si denník viedol, kedy a čo si doň písal a či si ho s odstupom času opäť prečíta), vyzve žiakov, aby si prečítali ukážku jednej z najobľúbenejších kníh pre tínedžerov od Zuzany Šulajovej. Žiaci čítajú text technikou tichého čítania. Učiteľ potom žiakov rozdelí do štyroch alebo

viacerých skupín, ak pracuje s malým počtom žiakov (do desať žiakov), nechá jednu skupinu.

Ak pracuje so štyrmi skupinami, text im rozdelí:

- skupina: zápisky 9.00 a 9.25;
- skupina: zápisky 9.13 a 9.46;
- skupina: zápis 9.59
- skupina: zápisky 11.42 a 11.55

Ak pracuje s viacerými skupinami, niektoré skupiny stvárať rovnaké zápisky. Aby sa žiaci nenatáhali, ideálne je, ak si časti, ktoré budú stvárať, vyžrebojú.

Povie im nasledujúce inštrukcie:

Teraz budeme text čítať po častiach. Vašou úlohou bude prečítať si časť, ktorú ste dostali a dohodnúť sa na kľúčovej scéne z časti úryvku, ktorý ste si vyžrebovali. Túto scénu zapíšete jednou krátkou vetou.

Počká, kým sa skupiny dohodnú, potom pokračuje:

Teraz bude vašou úlohou využiť techniku živých obrazov a túto scénu znázorniť. V časovom limite päť minút sa dohodnite, ako bude vaša scéna vyzerat', vyskúšajte si ju, zapojiť by sa mali všetci žiaci zo skupiny a niečo v živom obraze znázorniť. Znázorňovať živý obraz budete potom pred tabuľou a nesmiete použiť žiadne rekvizity, len svoje telá. Ak k niekomu zo živého obrazu prídem a dotknem sa ho, vystúpi zo svojej roly a povie ostatným, čo v živom obraze znázorňuje.

Nechá žiakom priestor a čas, potom prípravu ukončí a už nikto sa nesmie na ničom dohovárať. Postupne, ako sú v ukážke radené jednotlivé zápisky, skupinky prichádzajú pred tabuľu a znázornia svoj živý obraz. Kľúčové scény jednotlivých zápiskov:

- 9.00 – trieda, žiaci, učiteľ, rozdávanie testov;
- 9.13 – trieda, Paula a Gabriela si pomáhajú;
- 9.25 – trieda, letiaci papier, prekvapenie s príkladmi;
- 9.46 – trieda, Paula ďakuje Ivanovi;
- 9.59 – trieda, Paula číta noviny so zdeseným výrazom;
- 11.42 – trieda, Lukáš zvláštne pozerá na Paulu;
- 11.55 – chodba, Paula zistí, kto napísal správu do školských novín

Reflexia: Učiteľ sleduje živé obrazy, žiaka sa dotkne len vtedy, ak by naozaj nevedel, čo v obraze znázorňuje (stál by napríklad mimo skupiny s rukami vo vreckách a zvyšok skupiny by vytvoril niečo spoločné). Žiak musí v takomto prípade svoj postoj obhájiť. Jednotlivé živé obrazy nechá stáť asi tridsať sekúnd. Potom hovorca skupiny popíše, ktorú situáciu považujú v odseku za kľúčovú a čo jednotliví herci v živom obraze znázorňovali. Ostatní žiaci, ktorí do skupiny nepatria, môžu prezentovať svoje názory na to, ako sa im páčil živý obraz a či skupina vystihla kľúčovú scénu z odseku – zápisu. Ak skupina nevystihla kľúčový moment odseku, učiteľ po predvedení všetkých živých obrazov žiakov vyzve, aby ho našli.

1.5 Teplo, poviedka Dvere do kľúčovej dierky

Časový rozvrh aktivity: jedna vyučovacia hodina.

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova, dramatická výchova.

Použitie aktivity: po druhotnom čítaní textu a vyhľadani kľúčových slov z textu.

Ciele aktivity:

- žiak vyjadří primerane svoj názor,
- neposmieva sa ostatným,
- prijme svoju rolu a využije pri stvárnení pantomímy fantáziu a tvorivosť,
- číta text s porozumením, vie vyhľadať požadované informácie,
- posúdi koncepciu postáv ako humorne ladenú,
- chápe použitie slovných obrátov ako humorných prvkov v texte a takéto prvky vyhľadá,
- vytvorí vlastný príbeh so zachovaním základných znakov ukážky – ja rozprávanie, minulý čas.

Metódy: naratívna pantomíma, práca s textom, učiteľ v roli, rozhovor.

Kompetencie: čítanie s porozumením, spracovanie informácií z textu, orientácia v texte, kultivovaná komunikácia, vyjadrovanie sa prostriedkami umenia.

Pomôcky: učebnica, tabuľa.

Popis činnosti: Učiteľ vedie so žiakmi rozhovor na tému, kedy sa prvýkrát zamilovali. Stačí, ak uvedú vek, pretože v prostredí, v ktorom sa nachádzajú, nebudú pravdepodobne chcieť o intímnych témach komunikovať. Učiteľ môže uviesť humorný príklad zo svojho života: napríklad že prvýkrát bol zamilovaný do praženice od svojej babky a raz ju babka urobila pre viacerých ľudí, niekam odišla, on sa prejedol a bolo po láske na dlhý čas. Potom žiakov vyzve, aby sa rozpamätali na pocity, ktoré prežívali, keď sa prvýkrát zamilovali a skúsili ich porovnať s textom Dvere do kľúčovej dierky. Technikou hlasného čítania si spoločne prečítajú ukážku. Text pôsobí humorne. Učiteľ po prečítaní textu žiakom kladie otázky, čo humornosť textu spôsobuje:

- samotný námet – dvaja malí chlapci a zamilovanie sa,
- nevinnosť detskej lásky, názory na vhodnosť partnera – musíš byť od nej starší,
- ako zistí človek, že je zamilovaný,
- štylistika autora – objavil sa žltý pes, za ním žltý chvost, ...

Učiteľ vyzve žiakov, aby tomto duchu príbeh dokončili v dvojiciach (desať minút). Potom vyberie jednu dvojicu, ktorá stvárni Maťa a jeho kamaráta v pantomíme a jednu dvojicu, ktorá prečíta pomaly svoju verziu príbehu, ostatní žiaci, ak nie je trieda početná (maximálne desať žiakov) budú kulisami a prostredím, ktoré sa bude v príbehu spomínať (napríklad Maťo a ja sme sa rozbegli po chodníku – ostatní si čupnú vedľa seba do radu ako dlaždice na chodníku). Učiteľ hovorí:

Vy dvaja ste Maťo a jeho kamarát. Budete počúvať dokončenie príbehu, ktoré vám budú pomaly čítať vaši spolužiaci a pantomimicky budete znázorňovať to, čo budete počuť. Ostatní budú hrať kulisy, prostredie, zvieratá, všetko, čo bude v príbehu spomenuté. Snažte sa do každej scény vždy zapojiť všetci. Jednotlivé kulisy sa môžu opakovať – napríklad bude v príbehu viac stromov, niektorí môžete byť kvety, mušky, ...

Reflexia: Učiteľ sa pýta žiakov, ktorí hrali, či sa im páčil koniec, ktorý napísali ich spolužiaci a ako si ho predstavovali oni. Zhodnotia, či považujú rolu týchto chlapcov za

jednoduchú, milú alebo im to bolo nepríjemné. Pri zadávaní úlohy dokončiť text žiakov učiteľ upozorní, že text budú neskôr čítať, preto je potrebné, aby ho dokončili všetci.

2 VYUŽITIE METÓD A POSTUPOV PRÁCE S TEXTOM

Metódy práce s textom sa uvádzajú medzi metódami pracujúcimi so slovom. Je mnoho spôsobov, ako s textom pracovať a na čo sa zamerať. Pri zameraní otázok v Testovaní 9 je podstatné prácu s textom orientovať na čitateľskú gramotnosť, ktorej ovládanie je vlastne cieľom, prečo sa človek učí čítať.

V tejto kapitole prezentujem metodické postupy alebo aktivity zamerané na prácu s textom, ktoré sú založené hlavne na kladení otázok počas čítania textu alebo po ňom, na vyhľadávaní kľúčových slov a tiež na aktivitách pracujúcich s kohéziou textu.

2.1 Sen a túžba, vytrvalosť, báseň Kráľ'ohol'ská

Časový rozvrh aktivít: jedna vyučovacia hodina (príbeh a rozhovor – pätnásť minút, motivačná prednáška a rozbor básne – dvadsaťpäť, najzaujímavejšie vety a zhrnutie poznatkov – päť minút).

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova, prierezová téma – Osobnostný a sociálny rozvoj.

Použitie aktivity: prvá hodina literatúry v 9. ročníku, báseň Kráľ'ohol'ská

Ciele:

- *výstižne formuluje a popíše svoje myšlienky, pocity, názory,*
- *neskáče do reči ostatným spolužiakom, neposmieva sa ich prejavu,*
- *číta výrazne, artikuluje, dodržiava správne dýchanie a techniku čítania,*
- *vyhľadá informácie v texte podľa zadaných požiadaviek učiteľom,*
- *analyzuje text po obsahovej, stylistickej a lexikálnej stránke,*
- *pomenuje umelecké prostriedky nájdené v texte správnym termínom,*
- *zaujme vlastný postoj ku problematike obetovania sa ľudí pre spoločnosť, ku vytrvalosti a schopnosti niečo docieľať.*

Metódy: práca s textom, rozhovor, výklad, motivačná prednáška.

Kompetencie: čítať s porozumením, adekvátne komunikovať a prejavovať svoj názor, prezentovať sám seba, počúvať s porozumením.

Pomôcky: text rozstrihaný na časti, učebnica Literárnej výchovy pre 9. ročník

Popis činnosti: Učiteľ po úvodnej hodine literatúry, na ktorej boli s žiaci oboznámení s jej obsahom v 9. ročníku, uvedie žiakov do práce s ukázkami jednoduchou aktivitou. Náhodne vybraným žiakom učiteľ rozdá lístočky s rozstrihaným príbehom (pozri Príloha 3). Žiakov vyzve, aby lístky neatáčali, až na jeho pokyn. Ostatní žiaci musia pozorne počúvať a predstavovať si to, čo budú spolužiaci čítať. Lístok položí na lavicu pred žiaka, keď sú všetky rozdadané, vyzve prvého žiaka, aby prečítal svoju časť príbehu pomaly, zreteľne a za každou vetou urobil krátku prestávku. Aby žiaci vedeli, ako dlho medzi jednotlivými vetami čakať, môže učiteľ prvému žiakovi naznačiť dĺžku prestávky. Takto postupne čítajú svoj text všetci žiaci. Po prečítaní textu učiteľ počká, aké pocity prejavujú žiaci (sklamanie, otázky). Potom žiakov požiada, aby opísali svoje pocity.

Reflexia: Ako text rozdelíme, záleží na učiteľovi a počte žiakov, ktorých chce do aktivity zapojiť. Učiteľ do čítania príbehu nevstupuje nahlas, prípadné narušenie procesu (nezrozumiteľné čítanie, tiché čítanie, šuchotanie) koriguje gestami. Po prečítaní textu žiaci diskutujú o svojich pocitoch, ktoré v nich vyvolal koniec príbehu, pocity sa pokúsia pomenovať. Môžu uviesť skutočné príklady zo svojho života, kedy napríklad cítili frustráciu, hnev, sklamanie z niečoho, čo očakávali. Tiež môžu uviesť opačné príklady situácií, kedy sa im po dlhej námahe podarilo niečo dosiahnuť. Učiteľ nasmeruje rozhovor k téme (ne)zmyselnosti činností – kedy má význam a nemá význam o niečo sa snažiť.

Popis činnosti: Po dokončení rozhovoru učiteľ premostí na literárno-vedný pojem romantizmus a vyvodí jeden z jeho najdôležitejších znakov – *rozpor medzi snom a skutočnosťou*. Takto uvedie tému romantizmu a báseň Kráľ'ohol'ská:

Aj generácia básnikov, ktorou tento rok začneme, po niečom túžila. Chceli, demokratizovať Slovensko, zbaviť ľudí poddanstva, rozširovať vzdelanie a kultúrne povedomie. Boli to básnici, ktorí boli o pár rokov starší ako vy. Možno sa ich túžby od tých našich líšia neporovnateľne, no spája nás to, že ak po niečom túžime, mali by sme sa pokúsiť dosiahnuť to, nezdávať sa a po chybách začínať znova a poučení. Pripomeňme si osudy niektorých z nich: básnik, ktorý bol považovaný za divného a buriča, revolucionára (žiaci môžu doplniť meno Janko Kráľ). Bol väznený, mučený, nedovolili mu pracovať na lepších miestach, aj tak pokračoval vo svojej činnosti, lebo veril, že písaním a burcovaním ľudí pomôže zmeniť ich situáciu. Alebo vodca skupiny slovenských romantických básnikov – (Ľ. Štúr) – ktorého dnešným jazykom povedané vyhodili z práce, bránili mu slobodne sa vyjadrovať, pohybovať. Aj z týchto sklamaní a rozčarovaní ťažili autori tohto obdobia a svoje pocity spracovali v mnohých básňach. Písali o tom, ako si predstavujú budúcnosť ľudí, ich oslobodenie a kultúrny i duchovný rast.

Učiteľ vyzve žiakov k tichému čítaniu básne, po prečítaní sa pýta na prvky bojovnosti, výzvy k vytrvalosti – najskôr ich majú hľadať oni, učiteľ ich môže usmerniť:

- prvky prejavujúce sa v téme: výzva do boja za národnú slobodu;
- v postave: Jánošík, ako symbol národného hrdinu bojujúceho proti krivdám; voľná interpretácia – aj Janko Kráľ, ktorý chodil a burcoval ľudí na Honte do boja;
- v štylistike a lexike textu: vyhľadať slová, verše: „*Do zbroje! ... abože mi zahyň, abo buď slobodný! ... bijú hromy z neba: Hoj, ktože sa zastane, národ náš za teba?*“ (Literárna výchova pre 9. ročník, 2011, str. 5).

Po rozbore básne si žiaci vypíšu dva (alebo podľa uváženia učiteľ viac či menej) štylisticky najzaujímavejšie verše, ktoré umiestnia na vyhradené miesto na nástenke a učiteľ zhrnie dôvody výberu takýchto tém štúrovcami: *písali o tom, čo ich trápilo najviac – vy by ste písali o škole, hádkach s priateľmi, veciach, ktoré sú podľa vás nespravodlivé, pretože žijeme v relatívne pokojných časoch. Ich trápilo to, ako ľudia žijú, akí sú zaostali.*

2.2 Slovné hračky, Ežo Vlkolínsky

Časový rozvrh aktivity: dvadsať minút

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova, sloh.

Použitie aktivity: motivačná časť, pred čítaním textu

Ciele aktivity:

- žiak kooperatívne pracuje v dvojici,
- vytvorí nový, originálny text, v ktorom použije všetky kľúčové slová,
- prezentuje svoj text nahlas, zreteľne číta,
- hodnotí práce spolužiakov podľa objektívnych kritérií, svoje hodnotenie zdôvodňuje,
- pri vytváraní textu prijíma a selektuje názory spolužiaka.

Metódy: práca s textom, asociačná metóda, tvorba textu, hodnotenie.

Kompetencie: spracovať informácie z textu, pretvoriť získané informácie, rozvíjať tvorivé myslenie.

Pomôcky: papier, tabuľa alebo dataprojektor

Popis činnosti: Učiteľ ukáže žiakom niekoľko slov – kľúčové slová z textu Ežo Vlkolínsky:

- *Estera, stará matka, šarvanček (malý chlapček), pole, práca, objat', Benko, stará matka, jablčko, starosti, slúžka, izba, noc, zajtra, srdce, hrdina, predsudok*

Žiaci text nepoznajú, ani ho nečítali. Slová vysvieti pomocou dataprojektora alebo napíše na tabuľu. Žiakov rozdelí do dvojíc, prípadne väčších skupín, aby stihli vytvorenú prácu prezentovať. Úlohou žiakov je v časovom limite pätnástich minút vymyslieť krátky príbeh, v ktorom použijú všetky slová z tabule. Učiteľ môže vyzvať žiakov, aby zo slov na tabuli vytvorili dvojice a zdôvodnili, prečo slová spojili. Úlohu zadá pred čítaním textu, aby žiaci neboli príbehom ovplyvnení:

Dnes sa budeme venovať textu od jedného z našich najväčších básnikov. Typické pre jeho tvorbu je to, že používal mnoho vymyslených a vlastných slov a jeho texty sa ťažko čítajú (žiaci môžu doplniť meno). My sa dnes zahráme s jedným z jeho najznámejších príbehov. Na tabuli máte kľúčové slová z textu. Vašou úlohou je vymyslieť v dvojici vlastný krátky príbeh (desať minút), v ktorom použijete všetky slová z tabule. Najoriginálnejší bude odmenený.

Reflexia: Príbehy, ktoré žiaci vymysleli, zároveň sami hodnotia. Svoj názor vysloví aj učiteľ, zameria sa na dodržanie základných častí rozprávania, na prítomnosť zápletky, štylistickú a lexikálnu úroveň, originalitu, použité všetkých kľúčových slov v príbehu. Žiaci sa vo svojom hodnotení často zameriavajú len na originalitu a „kamarátske“ vzťahy. Je dobré im pripomenúť, aby hodnotili text podľa toho, ako na nich zapôsobil. Príbeh, ktorý žiaci vyberú za najlepší, môže učiteľ odmeniť známku, pochvalou. Neskôr pri čítaní textu žiaci svoj príbeh a príbeh z básne porovnávajú.

2.3 Záhada, detektívka Diomedove kone

Časový rozvrh aktivity: dve vyučovacie hodiny (1. hodina: prezentácia autorky a úvodné slová – päť minút, čítanie textu a vyhľadávanie kľúčových slov – pätnásť minút, diskusia a hierarchizácia kľúčových slov – desať minút; 2. hodina: tiché čítanie, rozhovor o rozuzlení príbehu – pätnásť minút, komparácia textov a vyvodenie záverov – pätnásť minút).

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova, prierezová téma – Tvorba projektu a prezentačné zručnosti, Ochrana života a zdravia.

Použitie aktivity: motivácia, po prečítaní textu

Ciele:

- žiak číta text s porozumením,
- vie vyhľadať a spracovať informácie z textu,
- vypíše z textu kľúčové slová a posúdi ich dôležitosť,
- zaujme negatívny postoj k užívaniu drog, no drogovu závislých neodsudzuje,
- spojí si v texte indície a dospeje k odhaleniu páchatel'a,
- porovná informácie z dvoch zdrojov, označí rovnaké alebo podobné,
- prezentuje výsledky svojej práce zrozumiteľne a pútavo.

Metódy: práca s textom – kľúčové slová, komparácia tém a myšlienok v textoch, hierarchizovaná pojmová mapa, referát, výklad, rozhovor.

Kompetencie: čítanie s porozumením, vyhľadávanie, spracovanie, porovnanie a prezentovanie informácií, inovatívnosť v spracovaní témy, počúvanie s porozumením.

Pomôcky: učebnica, poster s témou života A. Christie, tabuľa, popisovač na tabuľu, obrázok Herakla a Hercula Poirota, drogovu závislých ľudí

1. HODINA:

Popis činnosti: Hodinu otvorí žiak, ktorý mal za úlohu spracovať informácie o autorke A. Christie. Každý žiak si na začiatku školského roka vyberie autora, o ktorom spracuje informácie podľa rovnakých pokynov. Pred otvorením témy a čítaním textu o tomto autorovi žiak prednesie informácie. Je na ňom, akou formou ich spracuje (nemusí to byť len referát, môže ísť o tajničku, pracovný list, doplnovačku...). Učiteľ na prezentáciu žiaka nadviaže a doplní zaujímavosti o postave Hercula Poirota otázkami a prednáškou, do ktorej zapojí aj žiakov:

Autorka vytvorila postavu slávneho detektíva Hercula Poirota, ktorý „žil“ s čitateľmi 55 rokov až do svojho posledného prípadu v roku 1975.

- Čo vám meno tohto detektíva pripomína? (starogréckeho hrdinu)
- Čím sa tento hrdina preslávil? (dvanástimi úlohami, silou, ...)

Dodnes sa točia príbehy o tomto výnimočnom detektívovi, ktorý mal záľubu v prúžkovaných nohaviciach nosil vojensky vytočené, navoskované fúzy. (Učiteľ žiakom premietne obrázok detektíva Poirota). Dnes sa vydáme po stopách tohto detektíva a pokúsime sa prísť na to, ako jeho šedé mozgové bunky pri odhalovaní zločinu pracujú.

Reflexia: Učiteľ zhodnotí prejav žiaka, obsah informácií, ich spracovanie, ktoré si pripravil. Môže mu klásť otázky, alebo vyzve žiakov, aby sa pýtali.

Popis činnosti: Žiaci pri čítaní textu uplatnia dva postupy: tiché čítanie, pri prvom čítaní prvého úryvku. Potom žiaci postupujú technikou kritického čítania a vyhľadávajú v texte kľúčové pojmy, na základe ktorých by potom mohol byť text zrekonštruovaný. Po druhom prečítaní textu učiteľ žiakov vyzve, aby prišli napísať na tabuľu všetky slová, ktoré považujú v úryvku za kľúčové. Musí si priestor tabule zorganizovať tak, aby bolo možné neskôr vytvárať z kľúčových slov hierarchizovanú pojmovú mapu a pripomenúť

žiakom, že kľúčové slová sú isté základné prvky, vyjadrujú najdôležitejšie informácie z textu a informácie alebo príbeh je podľa nich ľahké zrekonštruovať.

Rovnako žiaci postupujú aj s druhou časťou ukážky a znova vypíšu všetky podľa nich kľúčové slová na tabuľu. Potom učiteľ vyzve žiakov, aby vypísané slová kriticky posúdili. Môže zadať počet slov, ktoré majú žiaci vybrať. Každé slovo nájdú v ukážke a žiak, ktorý slovo napísal, argumentuje, prečo je toto slovo podľa neho dôležité. Pri tejto selekcii oddelia kľúčové slová od detailov, prípadne „doplňujúcich“ slov, ktoré v texte neprinášajú žiadnu informáciu, len spájajú slová do viet. Slová, ktoré spolu s učiteľom vyberú za kľúčové, zakrúžkujú, ostatné neoznačia.

Návrh kľúčových slov z prvých dvoch častí ukážky:

1. **časť:** generál Grant, pakostnica, noha, dcéra, drogy, Sheila, kokaín, stolček
2. **časť:** Pam, večierok, Tony (Hawker), Sheila, poľná fľaša, prášok, doktor Stoddard (lebo on dal Poirotovi avízo o čudnom správaní sa slečny Grantovej)

Podčiarknuté slová pravdepodobne žiaci ako kľúčové neoznačia, kým si nedočítajú príbeh. V prehľade tieto slová uvádzam, ak ich žiaci na prvej hodine nevypíšu, učiteľ ich nedoplní a vráti sa k nim na druhej hodine, aby vedel, či žiaci textu porozumeli – nakoľko tieto slová sú kľúčové pre rozlúštenie záhady pašeráctva.

Reflexia: Ak učiteľ zaznamená u žiakov problémy s výberom takýchto slov, môže slová špecifikovať len na podstatné mená, aby nevypisovali celé výrazy alebo slovesá. Ďalšou metódou uľahčenia vyhľadávania kľúčových slov je, keď si žiaci učebnice zatvoria a rozprávajú, čo podstatné si z príbehu zapamätali.

Popis činnosti: V druhej časti učiteľ zadá žiakom úlohu, aby sa vypísané slová pokúsili roztriediť do skupín. Majú zvoliť jedno, ktoré bude zastrešovať celý príbeh, jeho tému a všetky motívy – **drogy** – toto slovo sa umiestni najvyššie na tabuli. Pod toto ústredné slovo vyberú päť ďalších najdôležitejších kľúčových slov (ukážka zápisu hierarchizovanej pojmovej mapy – pozri Príloha 4), tie spájajú s menej dôležitými a nakoniec pripoja také slová, ktoré síce z textu vypísali, ale nie sú pre vystihnutie témy podstatné. Jednotlivé skupiny slov možno farebne odlíšiť. Slová pakostnica alebo noha a stolík doplní učiteľ na ďalšej hodine, keď žiaci dočítajú príbeh.

Reflexia: Učiteľ sa pri zápise a priradovaní slov do ich pozícií žiakov pýta na argumenty, prečo by toto slovo zaradili do príslušnej skupiny. Ak si žiaci nevedia rady, navedie ich pomocnými otázkami. Pýta sa dovtedy, kým žiaci na riešenie neprídu.

2. HODINA

Popis činnosti: Druhú hodinu učiteľ otvorí rozhovorom na tému drogy, prípadne môže premietnuť obrazový materiál zmeny výzoru aj povahy človeka, ktorý je závislý od drog. Potom premietne pojmovú mapu a vyzve vybraných žiakov, aby príbeh na základe kľúčových slov porozprávali. Takto poukáže na funkciu tejto metódy spracovania informácií z textu, ktorá poskytuje prehľadné poznatky a ľahko sa v nej orientuje. Potom žiaci uvedú svoje tipy na páchatel'a na základe toho, čo sa doteraz dozvedeli. Nasleduje tiché čítanie posledného úryvku, kde sa žiaci dozvedia rozuzlenie príbehu. Učiteľ sa vráti ku kľúčovým slovám a požiada žiakov, aby doplnili dve slová, ktoré boli pre rozuzlenie príbehu zásadné (ak ich žiaci na predošlej hodine nezapísali). Ide o slová **noha** (**pakostnica**) a **stolček**.

Reflexia: Učiteľ sa pýta žiakov na ich pocity z textu, z rozuzlenia a autorkinej preľkanosti označiť za páchatel'a generála Granta. Tiež poukáže na dôležitosť posledných doplnených kľúčových slov.

Popis činnosti: V ďalšej časti učiteľ rozdá žiakom (alebo premietne) príbeh gréckeho hrdinu Herakla, ktorý na odčinenie svojho hriechu musel splniť dvanásť náročných úloh. Deviatá súvisí s názvom poviedky Diomedove kone (text pozri Príloha 5). Učiteľ zadá žiakom úlohu:

Pracujte v dvojiciach. Prečítajte si krátky text, ktorý máte pred sebou. Pri písaní poviedky A. Christieová vychádzala z tohto príbehu. Nájdite a zapíšte všetky možné súvislosti, ktoré tieto dva texty medzi sebou majú.

Žiaci by mohli navrhnúť tieto zistenia:

- rovnaké meno kráľa v názve a príbehu,
- Poirot má podobné meno ako Herakles,
- Poirot podobne ako Herakles riešil ťažkú úlohu,
- kone v príbehu sa živili ľudským mäsom – ako generál Grant a jeho „dcéry“, keď šíрили drogy,
- Pam a Sheila sú ako Herakles a jeho priateľ – išli do chytania koní spolu a Abdéra kone zabili – ako Sheilu zabíjali drogy,
- generál Grant sa správal podobne ako kráľ Eurysteus, ktorý vymýšľal pre Herakla šialené úlohy a on profitoval z jeho námahy,
- Herakles podobne ako Sheila a Pam po skúsenostiach s drogami určite dlho svoj čin ľutovali a niesli následky (v texte sa to nedozvieme priamo, ale vyplýva to zo zhrozenia Sheily, keď jej dr. Stoddard rozprával o následkoch užívania drog a žiak môže vychádzať z vlastných poznatkov, aké ťažké je zbaviť sa závislosti).

Reflexia: Učiteľ po vymedzenom čase vyzve žiakov, aby postupne chodili zapisovať jednotlivé zistenia. Usmerňuje ich napríklad vtedy, ak chcú zapísať synonymne vyjadrenú rovnakú podobnosť. Žiada od dvojice, aby prípadne svoje rozhodnutie odôvodnila, doložila citáciou z textu. Ak by žiakom robilo problém nájsť viacero spoločných informácií – najmä tých, ktoré v texte nie sú vyjadrené explicitne, môže ich učiteľ naviesť pomocnými otázkami, neponúkne im však hotovú odpoveď. Keď zapíšu všetky zistenia, označia tie tri (alebo jedno), ktoré sú podľa nich najdôležitejšie.

2.4 Ako rak, poviedka Deň, keď čas plynul naopak

Časový rozvrh aktivity: tajnička – päť minút, pomiešané vety – desať minút.

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova.

Použitie aktivít: motivácia, pred čítaním ukážky

Ciele aktivít:

- žiak neprezradí odpovede tajničky,
- pri opise slov sa vyjadruje zrozumiteľne, zreteľne a spisovne,
- pracuje trpezlivo, nepodvádza,
- dokáže poskladať rozstrihaný text, pričom využíva logické myslenie,
- hľadá inovatívne postupy pri skladaní textu,
- pracuje kooperatívne vo dvojici, proces usporadúvania viet neriadi sám.

Metódy: práca s textom – pomiešané vety, tajnička.

Kompetencie: čítanie s porozumením, kooperatívna spolupráca, komunikatívne vyjadrovanie.

Pomôcky: tajnička, nastrihaný text, učebnica

Popis činnosti: Učiteľ ukáže žiakom na začiatku hodiny tajničku (pozri Príloha 6), ktorá je zameraná na opakovanie pojmov viažucich sa k téme vedecko-fantastickej literatúry. Tajnička nie je tradičná, vyžaduje si prácu v dvojici, pričom jeden žiak dostane niekoľko slov už v tajničke napísaných a druhému musí tieto slová opísať, aby si ich do svojej tajničky doplnil a opačne (metóda prebratá z literatúry na výučbu anglického jazyka – New Cutting Edge, 2005). Výsledné slovo v tajničke je **poviedka**. Zhrnú si, čo vedia o poviedke a vedecko-fantastickej literatúre. Potom žiaci dostanú rozstrihaný text poviedky Deň, keď čas plynul naopak – prvé štyri odseky a ich úlohou je text podľa nadväznosti viet a obsahu usporiadať (pozri Príloha 7). Svoje riešenie si potom overia v učebnici.

Reflexia: Učiteľ upozorní žiakov, aby učebnicu neotvárali. Pri zisťovaní odpovedí z tajničky motivuje žiakov, aby odpovede jednoducho neprežrádzali, aby nechali spolužiaka hádať, pretože podvádzaním sa nič nenaučia a metóda stratí efekt. Po ukončení skladania textu vyzve najrýchlejšiu dvojicu, aby komentovali svoj postup – môžu pomôcť pomalším dvojiciam návodom, ako s takýmto textom pracovať.

2.5 Skúšame sa, ukážka Mordovisko

Časový rozvrh aktivity: pätnásť minút.

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia – literárna výchova.

Použitie aktivity: utvrdenie poznatkov a opakovanie

Ciele aktivity:

- žiak číta text s porozumením,
- pristupuje tvorivo ku štylizácii otázok,
- dokáže svoje otázky formulovať presne a výstižne,
- pri formulácii otázok dodržiava pravopisné normy,
- odpovede formuluje čo najpresnejšie,
- prijme trest, ktorý mu udelia ostatní žiaci a splní úlohu, ktorá sa od neho požaduje.

Metódy: hra s vrecom (pozri <http://www.slovenskyjazyk.com/news/didakticke-hry-nahodinach-literarnej-vychovy>).

Kompetencie: komunikácia v materinskom jazyku, vyjadrovanie sa jazykom kultúry.

Pomôcky: miska, vreco alebo klobúk, prázdne lístočky, pero, lístočky s otázkami, CD prehrávač, CD s oblúbenou piesňou žiakov

Popis činnosti: Žiaci pracujú na hodine s textom samostatne, po úvodnej motivácii text čítajú a pri druhom čítaní tvoria a zapisujú otázky k textu. Učiteľ si môže pripraviť niekoľko otázok/zadaní sám, aby boli medzi otázkami žiakov aj náročnejšie úlohy. Po

vytvorení dostatočného množstvo otázok učiteľ poskladané papieriky pozbiera do jedného spoločného vrečka a pomieša ich. Žiaci si sadnú do kruhu. Učiteľ pustí hudbu a žiaci si počas pustenej hudby podávajú vrečko. Keď učiteľ hudbu zastaví, žiak, ktorému vrečko ostalo v rukách si vytiahne papierik, prečíta otázku a musí na ňu odpovedať. Ak odpoveď nepozná, vymyslia mu žiaci trest – ako v hre Pravda/nepravda (napríklad sám zaspievať pieseň, urobiť desať klikov).

Príklady učiteľových otázok:

- *Kedy sa trieda vybrala na výlet? na začiatku týždňa, uprostred alebo pred víkendom*
- *Prečo sa hlavná postava bojí, že ich bude vidno z každého kúta zámku?*
- *Koľko žiakov sa zúčastnilo diskotéky?*
- *Ktorú pesničku napodobnil učiteľ pri vyháňaní žiakov zo zakázanej diskotéky?*
- *Kto prvý zistil, že ich okradli?*
- *Ako postupovala hlavná postava, keď zistila, že ich okradli?*
- *Prečo hlavná postava hovorí, že táto kniha jej zmenila život?*
- *Prečo sa hlavná postava obáva strednej školy?*

Reflexia: Učiteľ pred vytváraním otázok žiakov upozorní, aby písali čitateľne, s dostatočne veľkými písmenami, aby sa snažili vytvoriť zložitejšie otázky k textu, aby sa nepýtali prvoplánovo, pretože je predpoklad, že takáto otázka napadne každému žiakovi. Môže priebežne otázky zbierať a kontrolovať ich čitateľnosť. Môže určiť počet otázok, ktoré musí každý vymyslieť. Žiaci počas hry s vrečkom už nesmú pozerieť do knihy. Pri odpovedaní na otázky necháva odpoveď hodnotiť najskôr žiakmi – odpoveď by mal poznať žiak, ktorý otázku vymyslel, až nakoniec ju hodnotí on. Pri odpovediach ich vedie k tomu, aby sa vyjadrovali čo najpresnejšie a aby svoje odpovede podložili argumentmi.

3 INÉ PRÍKLADY AKTÍVNEHO UČENIA SA ŽIAKOV

Na záver ponúkam ešte dve riešenia – didaktické hry, ktoré môže učiteľ aplikovať v rôznych fázach vyučovacej hodiny alebo samotného výchovno-vzdelávacieho procesu. Tieto postupy je vhodné uplatniť najmä pri opakovaní tematických celkov alebo záverečnom opakovaní.

Hádaj, kto som

Pomôcky: vrečko, košík alebo miska, lístočky s menami postáv z literatúry 9. ročníka, prípadne charakteristické znaky postavy alebo názov ukážky

Popis činnosti: Organizáciu priestorov v triede je dobré pri takýchto aktivitách zmeniť – poskytnúť žiakom dostatok priestoru. Žiakov napríklad posadíme do väčšieho kruhu. Učiteľ nechá kolovať vrečko s lístočkami a každý žiak si vyžrebuje jednu literárnu postavu, s ktorou sa stretol v učebnici. Učiteľ vymedzí žiakom krátky čas na prípravu svojej postavy. Úlohou žiaka bude túto postavu krátko zahrať alebo predstaviť niekoľkými vetami. Nesmie prezradiť názov ukážky, meno autora ani priezvisko postavy. Úlohou ostatných žiakov je uhádnuť, ktorú postavu žiak stvárňuje, pripomenúť si, čo si o ukážke, v ktorej postava vystupovala, zapamätali, čo postavu trápilo, aké konflikty riešila, aký postoj k nim zaujala alebo čo v ukážke oslovilo ich.

Návrhy postáv do hry a ich základných charakteristík:

- *Poirot – riešil pašovanie drog, bol detektív,*
- *Ester – nechcela odpustiť synovi ženbu do chudobnej rodiny,*
- *L. Štúr – musel so sklonenou hlavou opustiť študentov lýcea,*
- *Erika – mala dlhé štíhle nohy, rada nosievala čižmy,*
- *Maťo – zisťoval zamilovanosť hladením brucha, a iné.*

Reflexia: Učiteľ sám môže vstúpiť do roly a predviesť žiakom niektorú postavu, aby uvoľnil atmosféru v triede. Po hre sa pýta žiakov, aké bolo vymyslieť si, čo by postavu charakterizovalo, čo bolo pre nich ľahšie – rozprávať alebo hrať, kedy sa im lepšie hádalo.

Batoň slova

(pozri: http://www.czechstepbystep.cz/ucitele/ucitele_hry.html)

Pomôcky: kartičky s témami, slovami alebo slovnými spojeniami, dve stoličky, tabuľka s prehľadom výsledkov

Popis činnosti: Žiaci vytvoria trojice. Vyberať si úlohy v trojiciach budú podľa nasledujúcich kritérií: jeden je rozprávač, opisuje vysvetľuje, vie sa rýchlo a presne vyjadrovať, druhý háda, čo sa mu rozprávač snaží naznačiť a tretí člen ukazuje a vymieňa kartičky.

Každý trojici stanovíme časový limit dve – tri minúty a nachystáme aspoň pätnásť lístočkov s pojмами. Hádač a rozprávač si sadnú čelom oproti sebe vo vzdialenosti asi 1,5 metra. Ukazujúci žiak sa postaví za hádača a nad hlavou ukazuje rozprávačovi kartičky. Ten opisuje slovo, ktoré na nich prečíta. Keď slovo uhádne, ukazujúci žiak rýchlo kartičky vymení. Ak rozprávač nevie slovo opísať, povie ďalej a k slovu sa môže vrátiť nakoniec. Pri opise nesmie použiť žiadne odvodené slová niektorého zo slov

v slovnom spojení: napríklad deň naopak – pri vysvetľovaní by použil slovo opačný, lístok sa nepočíta a musí sa zo súťaže vyradiť. Hru môžeme spestriť súťažou, ktorej trojici sa podarí opísať a uhádnuť najviac slov.

Reflexia: Žiaci túto hru realizujú veľmi radi. Dokážu sa povzbudzovať a spolupracovať vo v trojiciach. Pre obohatenie si žiaci môžu svoju pozíciu v trojici vymeniť a v závere hodnotiť, čo bolo pre nich najťažšie a hľadať príčiny – *napríklad opisovanie, lebo sa neviem rýchlo a plynulo vyjadrovať, vypadávali mi slová, ...*

Ako námet pre slová a slovné spojenia do hry využívam slová, ktoré sme si z jednotlivých diel vypisovali a zverejňovali na nástenke. Tie pred uskutočnením hry zvesím.

ZÁVER

Aj keď pri čítaní tejto práce možno mnohí pedagógovia namietajú, že realizovať najmä inscenačné dramatické metódy nie je v podmienkach bežnej triedy reálne, musím oponovať. Argumenty proti takto zmýšľajúcim „kolegom“ zhrniem do niekoľkých odporúčaní pre prax: Skúsenosti poukazujú na niekoľko faktov: žiaci sa radi hrajú, vstupujú do roly, no je potrebné začať s nimi už v nižších ročníkoch, aby im takýto spôsob vedenia pripadal prirodzený. Pedagóg tiež nemôže pri prvej realizácii takejto metódy očakávať ohromujúce a efektívne výsledky. Je potrebné, aby sa naučil vnímať skupinu, s ktorou pracuje, vedel odhadnúť vhodnosť a dĺžku trvania aktivít. Ďalšou dôležitou podmienkou úspešnej realizácie je jeho samotné presvedčenie a stanovenie si jasného cieľa, ktorý chce aktivitou dosiahnuť. Sám by mal chcieť a neraz sa do hry zapojiť, aby žiakom ukázal aj svoju vlastnú spontánnosť a tak ich podnietil. Pri didaktických hrách a využívaní prvkov dramatických metód je tiež dôležité, aby učiteľ aj napriek tomu, že ide o hru, udržiaval v triede disciplínu – to dosiahne stanovením si pravidiel spolu so žiakmi a cieľom, na dosiahnutie ktorého jednotlivé aktivity zameria. Pravidlá spolupráce a správania sa počas tvorivých hodín by mal dodržiavať aj učiteľ. Keďže ide o implementáciu prvkov tvorivej dramatiky, pričom rolóvá hra nie je samotným cieľom, ale prostriedkom, ktorý učiteľ využije na dosiahnutie vzdelávacieho alebo výchovného cieľa, je potrebné, aby jedno zo základných pravidiel tvorivej dramatiky istým spôsobom modifikoval. Ide o možnosť povedať nie, kedy sa dieťa do hry zapojiť nemusí. Mal by napríklad stanoviť počet možností povedať nie, aby to niektorí žiaci nezačali zneužívať len preto, že sa im nechce na nič myslieť, pohybovať sa alebo niečo hrať.

Dôležité je tiež pracovať s menšími skupinami žiakov tak, aby každý dostal priestor na sebaujadrenie a „neskrýval sa inému žiakovi za chrbát“. Jednotlivé inscenačné metódy sú náročné na čas, preto je vhodné, ak učiteľ vyčlení vo svojej výchovno-vzdelávacej činnosti niekoľko hodín, ktorých cieľom nebude osvojenie si učiva, len prežitie hry a uvedomenie si všetkých pocitov a vnemov, ktorými žiak v roli prejde. Budeme tak nielen učiť, ale aj vychovávať.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. ÁLVAREZ, R. Deň, keď čas plynul naopak. In: PETRÍKOVÁ, D. 2011. Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom. Prvé vydanie. VKÚ, Harmanec, 2011 str. 55. ISBN: 978-80-8042-626-2
2. Herakles. In: ZAMAROVSKÝ, V. 2002. Bohovia a hrdinovia antických bájí. Štvrté vydanie. Perfekt, Bratislava, 2002, str. 175. ISBN: 80-8046-203-8
3. CHALUPKA, S. Kráľ'ohoľ'ská. PETRÍKOVÁ, D. 2011. Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom. Prvé vydanie. VKÚ, Harmanec, 2011, str. 5. ISBN: 978-80-8042-626-2
4. KRÁL, J. Orol. In: PETRÍKOVÁ, D. 2011. Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom. Prvé vydanie. VKÚ, Harmanec, 2011, str. 11. ISBN: 978-80-8042-626-2
5. MACHKOVÁ, E. 1998. Úvod do studia dramatické výchovy. IPOS, Praha, 1998. ISBN: 80-7068-103-9
6. MARUŠÁK, R., KRÁLOVÁ, O., RODRIGUEZOVÁ, V. 2008. Dramatická výchova v kurikulu súčasnej školy : využití metod a technik. První vydání. Portál, Praha, 2008. ISBN: 978-80-7367-472-4
7. PETRÍKOVÁ, D. 2011. Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom. Prvé vydanie. VKÚ, Harmanec, 2011. ISBN: 978-80-8042-626-2
8. VALENTA, J. 2008. Metody a techniky dramatické výchovy. Vydání první. Grada Publishing, Praha, 2008. ISBN: 978-80-247-1865-1
9. CUNNINGHAM, S., EALES, F. 2007. New Cutting Edge – Elementary: Teacher's Resource Book. Longman, Harlow, 2007. ISBN: 9781405843485

Internetové zdroje

10. Didaktické hry na hodinách literárnej výchovy [online]. slovenskyjazyk.com , [vid'. 18.8.2014]. Dostupné na www: <http://www.slovenskyjazyk.com/news/didakticke-hry-na-hodinach-literarnej-vychovy/>
11. Diomedovi koně [online]. ptejteseknihovny.cz, [vid'. 18.8.2014]. Dostupné na www: <http://www.ptejtese knihovny.cz/uloziste/aba001/2007-2009/diomedovi-kone>
12. Jazykové hry a aktivity [online]. czechstepbystep.cz, [vid'. 18.8.2014]. Dostupné na www: http://www.czechstepbystep.cz/ucitele/ucitele_hry.html

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Domáca úloha

Príloha 2 Asimove zákony robotiky

Príloha 3 Neuveriteľný príbeh

Príloha 4 Hierarchizovaná pojmová mapa

Príloha 5 Herakles

Príloha 6 Tajničky

Príloha 7 Deň, keď čas plynul naopak

Príloha 8 Ukážky prác žiakov

ČO TO BOLO VEĽKÁ MORAVA?

KEDY VZNIKLA A ZANIKLA VEĽKÁ MORAVA?

UVEĎ TROCH SLÁVNÝCH KRÁĽOV/VLÁDCOV Z OBDOBIA VEĽKEJ MORAVY.

UVEĎ TRI UDALOSTI, FATKY, KTORÉ SA SPÁJAJÚ S VEĽKOU MORAVOU A MALI VEĽKÝ VÝZNAM PRE NAŠE DEJINY.

VYSVETLI, PREČO SA JAZYK BRATOV ZO SOLÚNA NEROZVÍJAL ĎALEJ A Ľ. ŠTÚR MUSEL UZÁKONIŤ SPISOVNÚ SLOVENČINU.

KEDY PRIŠLI SLOVANIA NA NAŠE ÚZEMIE?

NA ÚZEMÍ KTORÝCH DNEŠNÝCH ŠTÁT OV SA ROZKLADALO ÚZEMIE VEĽKEJ MORAVY?
(UVEĎ ASPOŇ PÄŤ)

UVEĎ TRI NÁZVY SLOVENSKÝCH POVESTÍ O ZNÁMYCH SLOVENSKÝCH POSTAVÁCH Z MINULOSTI (NAPRÍKLAD OBDOBIE VEĽKEJ MORAVY , ...).

AKO SA VOLAL NÁŠ NAJZNÁMEJŠÍ HRDINA, KTORÝ SA ZASTÁVAL CHUDOBNÝCH?
VYSVETLI, KTO BOL HOMÉR.

VYMENUJ TROCH PÔVODNÝCH SLOVANSKÝCH BOHOV.

VYSVETLI JEDNOU VETOU POJEM SLOVANSKÁ MYTOLÓGIA.

KTORÝ PANOVNÍK VEĽKEJ MORAVY PRIJAL AKO PRVÝ KREŠŤANOSTVO?

UVEĎ, AKÉ TRI TYPY ŠKÔL EXISTOVALI V STREDOVEKU.

NAPÍŠ, KEDY A KDE VZNIKLI TRI SLOVENSKÉ GYMNÁZIÁ.

UVEĎ JEDNO PRÍSLOVIE, JEDNO POREKADLO A JEDNU PRANOSTIKU.

VYSVETLI, AKO PODĽA TEBA VZNIKALI PRÍSLOVIA, POREKADLÁ A PRANOSTIKY.

UVEĎ NÁZOV NAJVÄČŠEJ A NAJSLÁVNEŠEJ STAROVEKEJ RÍŠE A KEDY ZANIKLA.

VYSVETLI POJEM HELÉNSKA KULTÚRA.

ZISTI, KDE SA NA SLOVENSKU ŤAŽILO ZLATO, STRIEBRO, ŽELEZO, UHLIE (NAPÍŠ NÁZOV MESTA, OBCE)

UVEĎ ROZLOHU SLOVENSKEJ REPUBLIKY A POČET NÁRODNÝCH PARKOV.

ZISTI, AKÚ POVAHU A VÝZOR MALI PODĽA HISTORIKOV SLOVANIA.

ČO TO ZNAMENÁ NIEČO SI IDEALIZOVAŤ?

Obrázok 1: Otázky k domácej úlohe

Prameň: Vlastný návrh

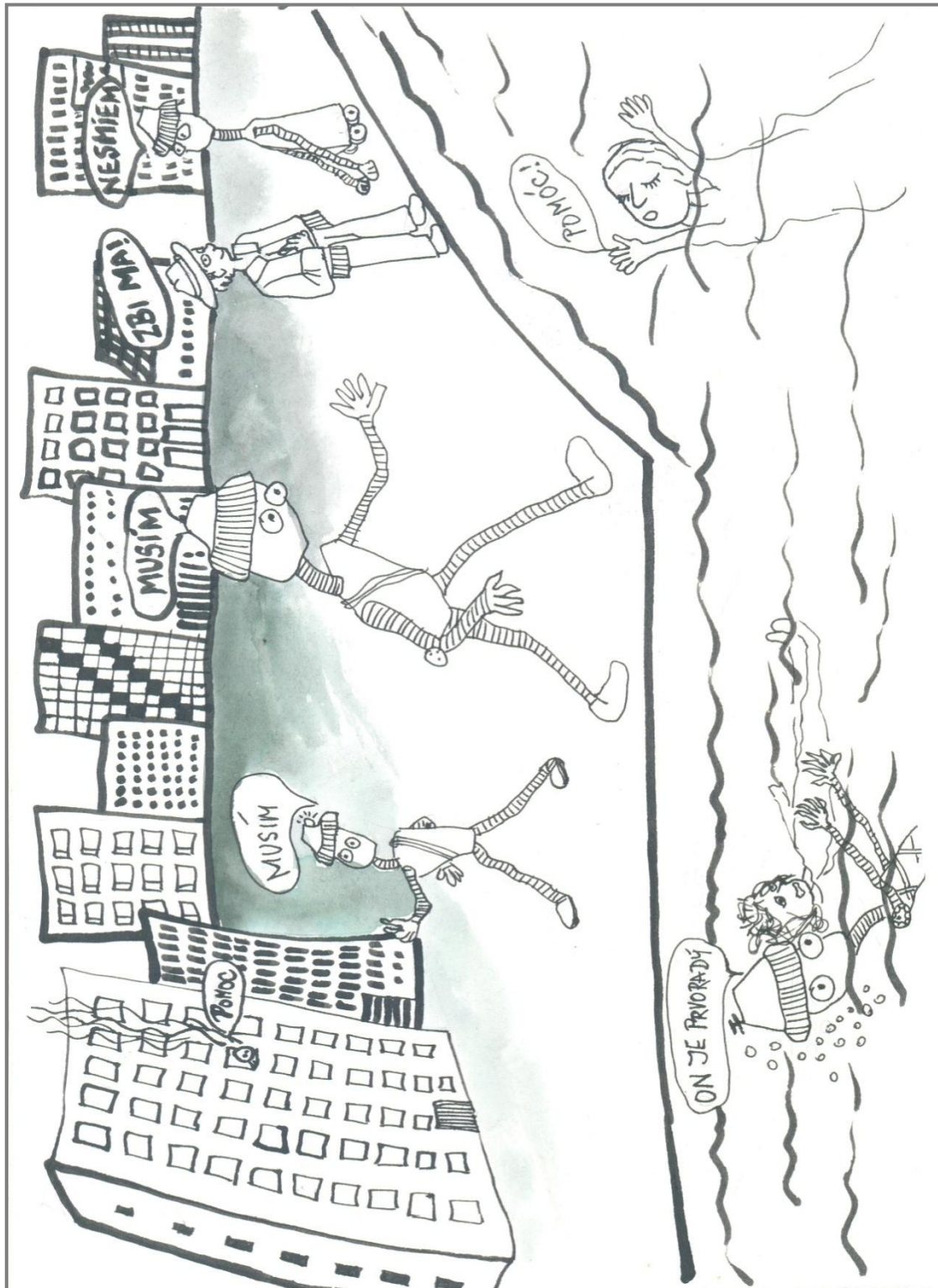
Obrázok 2 Tretí zákon robotiky

Prameň: Vlastný návrh

Obrázok 3 Druhý zákon robotiky

Prameň: Vlastný návrh

Obrázok 4 Prvý zákon robotiky

Prameň: Vlastný návrh

Príloha 3 Neuveriteľný príbeh

Anna je pre niektorých obyčajná dievča. No pre mňa je tá najúžasnejšia na svete. 1

Má neuveriteľne krásne hnedé vlasy a pekne sa o blieka. Vyzera často ako bábika a zbožňujem, keď si v lete dá do vlasov sedmokrásky. 2

Tak dlho som sa snažil stretnúť ju. Vždy som chodieval večer po ich ceste a dúfal som, že ju zazriem. 3

Vytrčal som hlavu ako delfíny, ktoré tajne pozorujú rybárov a raz som aj dostal pekne na držku, že vraj som nejaký úchyl a už aby som vypadol. 4

Myslel som si, že sa na tej ceste už nikdy neukážem. No srdcu človek nerozkáže. Môžu si kamaráti vraviť, čo chcú. Pre mňa je tou najkrajšou. 5

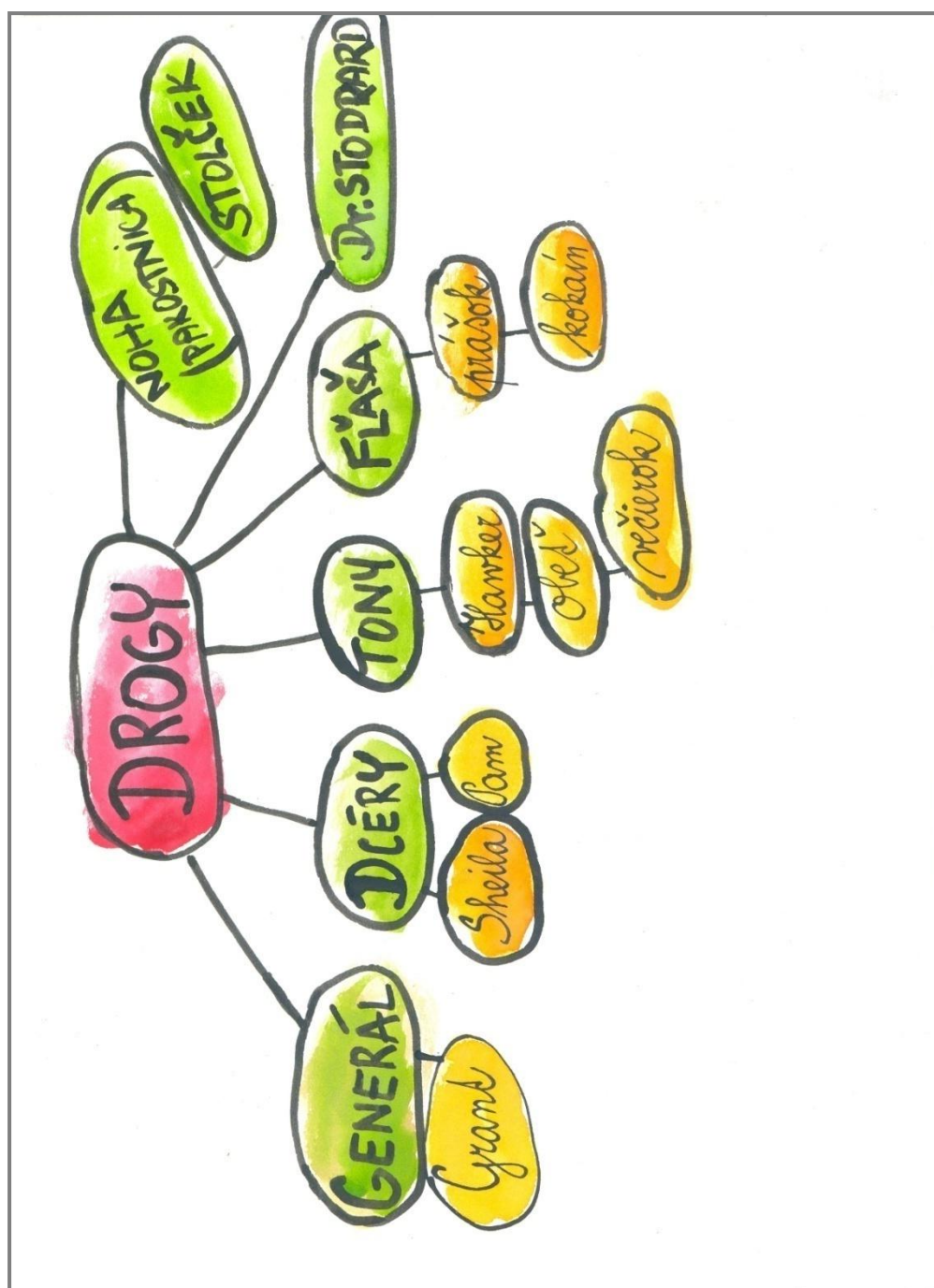
Chodil som tam beznádejne každý deň a vracal som sa ako vždy s dlhým nosom v ďalší úplne obyčajný večer domov zasa sklamaný, pretože som ju túžil zovrieť v náručí. Je krásna, má nádherné oči.. 6

Keď som s rukami v kapsách a šiltovkou stiahnutou až na po mihalnice otváral našu bránku, musel som zastaviť a uštipnúť sa. 7

Bola tam. Tie nádherné hnedé vlasy trčali spoza stromu. Pristúpil som k nej a chcel som ju pohladit' a zo stromu spadla parochňa. 8

Obrázok 5 Text príbehu

Prameň: Vlastný návrh

Obrázok 6 Pojmová mapa

Prameň: Vlastný návrh

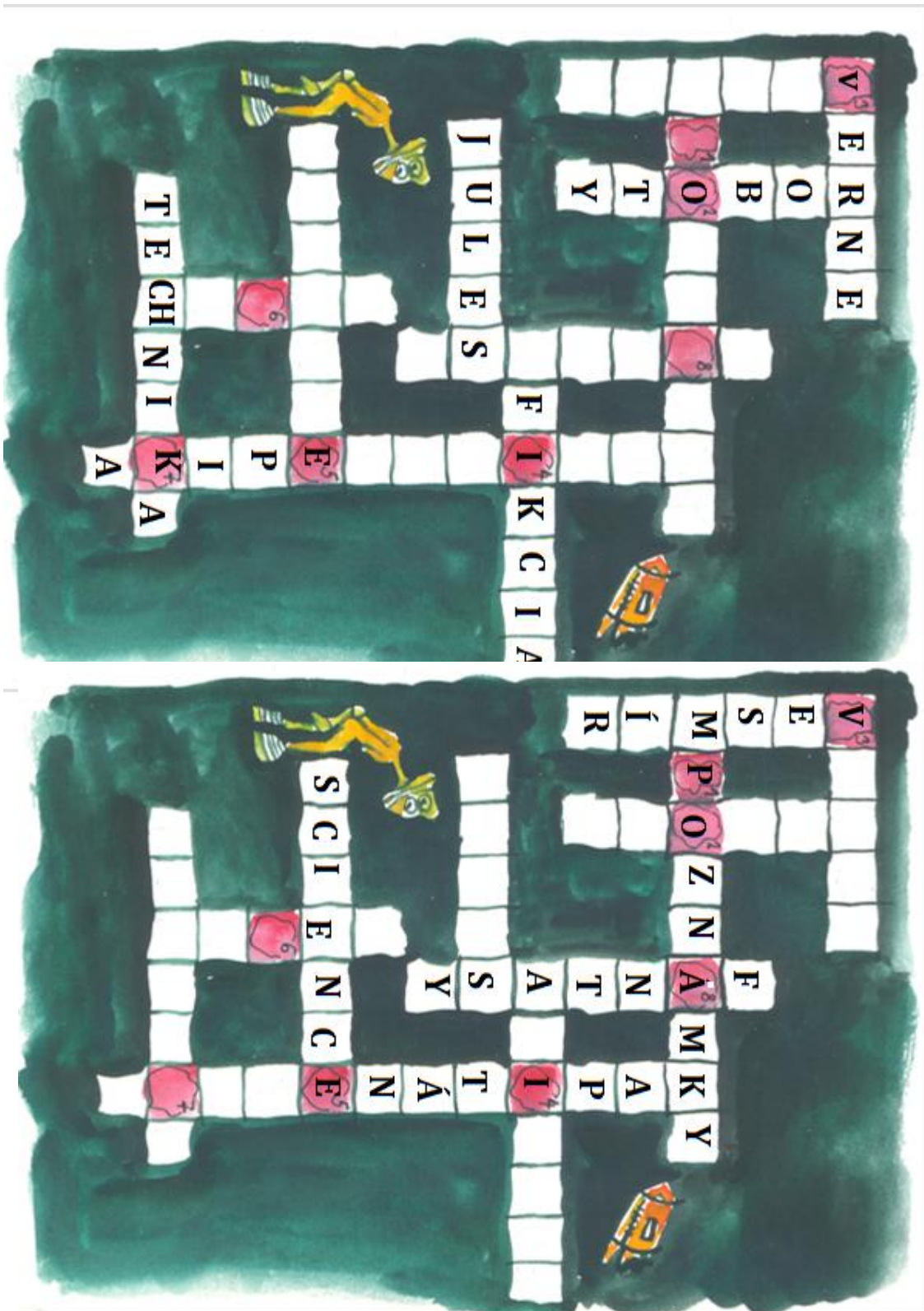

Herakles = Herkules, najslávnejší starogrécky hrdina, v pomätení mysle zabil svoje a bratove deti. Chcel tento strašný čin očistiť a na radu vo veštiarni vyhľadal kráľa Eurystea, ktorý mu prikázal splniť rôzne ťažké úlohy. Kráľ sa jeho sily bál, preto mu len rozkazoval a užíval si to, čo pre neho Herakles vykonal. Deviatou úlohou bolo doviest' kráľovi veľmi silné kone, ktoré sa živili ľudským mäsom. Patrili kráľovi Diomedovi. Takmer už kone mal, keď ho Diomedes dohnal a strhla sa bitka. Herakles ho premohol, no kým sa bili, kone roztrhali jeho najlepšieho priateľa Abdéra, ktorého mal veľmi rád. Kone kráľovi Eurysteovi priviedol, no bol veľmi zarmútený priateľovou smrťou.

(Bokovia a kráľovia gréckych báj, 2007)

Obrázok 7: Príbeh Herakla

Prameň: Vlastný návrh

Obrázok 5 Tajničky

Prameň: Vlastný návrh

Príloha 7 Deň, keď čas plynul naopak

Arturo sa preľaknuto strhol zo spánku. Bol už jasný deň, už dávno mal byť na ceste do Výskumného ústavu fyziky. Zlostne fl'ochol na budík. K

Mal taký zvláštny pocit, nevedel ho vysvetliť. Čosi nebolo ako každé ráno, nevedel by povedať čo. Nedarilo sa mu usporiadať myšlienky, ale toho pocitu sa nemohol zbaviť. Znova pozrel na budík a vyskočil ako struna. B

A práve dnes tak veľmi potreboval prísť včas. Automaticky strčil nohy do papúč, chcel vyskočiť z postele, ale vtom sa zarazil. C

Nezmohol sa na odpoveď. Keď zdvihol slúchadlo, zrak mu padol na modré nástenné hodiny v obývačke, ktoré ukazovali štyri hodiny tridsať minút a sekundová ručička sa krútila opačným smerom. D

Jakživ také dačo nevidel. Zamyslel sa. Lahol si presne o dvanástej, teraz musí byť sedem hodín ráno. E

Schválne si nevšimol, že oblek už nie je pokrčený a vyzerá, akoby ho práve doniesol z čistiarne, ani že topánky sú celkom čisté a po blate včerajšieho daždivého večera neostalo ani stopy. Také niečo mu naozaj nemuselo robiť starosti. Pomyslel si, že to všetko stihla urobiť Laura pred odchodom do práce. Bol už pri dverách, keď zazvonil telefón. F

Už to má. Najprv si myslel, že budík zastal, ale nie, ide naopak. Sekundová ručička sa pohybovala opačným smerom. Čo za budík to kúpil? G

Ale v zrkadle zazrel ospalú nezarastenú tvár. Neveriacky vytreštil oči a rukou hľadal na brade včerajšie strnisko. H

Kúpil ho len pred týždňom, ešte je v záruke, a teraz preň mešká do práce. I

Boli len dve možnosti: alebo sa oholil v spánku, alebo mu začína preskakovať. Bleskovo sa umyl a obliekol. J

Arturo, tu Laura. Volám, lebo sa stalo čosi veľmi čudné. Vieš, že včera som malému našla prvý zúbok. A

No ráno, len čo som vstala, šla som sa naň pozrieť, a nenašla som ho. Je skrytý v d'asne, ako keby sa mu nikdy nebol prerezal. L

Budík však ukazuje päť hodín popoludní. Teda od dvanástej ide naopak a šiel tak sedem hodín. Rozhodol sa, že poobede ho pôjde vrátiť, veď je ešte v záruke. Ale teraz sa s tým nedá nič robiť. Zamieril do kúpeľne, že sa oholí ako vždy pred odchodom do ústavu. M

(Deň, keď čas plynul naopak, 2011)

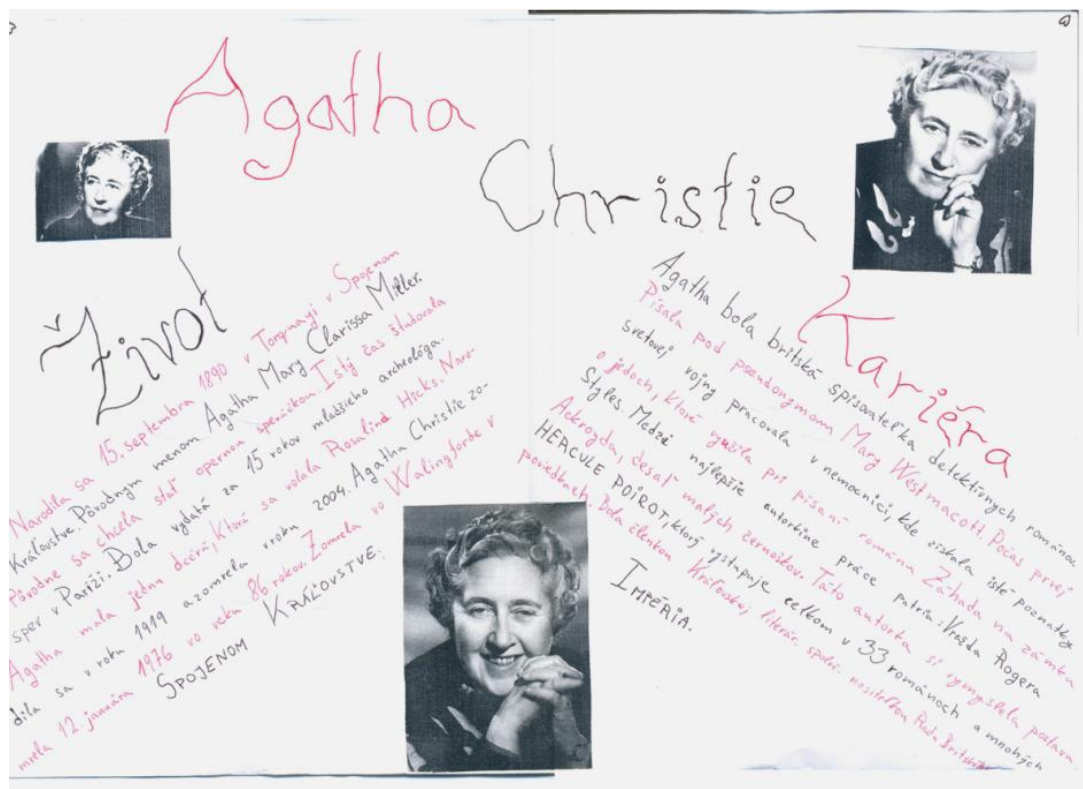
Správne poradie viet: K I C B G E M H J F A L D

Obrázok 5 Tajničky

Prameň: Vlastný návrh

Obrázok 7 Žiacky poster 2

Prameň: Vlastný návrh